

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Integrace dětí se zdravotním postižením do školských zařízení
pro zájmová vzdělávání**

Diplomová práce

Vedoucí práce:
Mgr. Zdeněk Toušek

Autor práce:
Bc. Kateřina Suchá

Abstrakt

2010

“Integration of Handicapped Children at Educational Institutions for Special Interest Training” is the title of my thesis and it deals with the importance of participation of handicapped children in leisure activities, the current status and possibilities of incorporating of handicapped children into leisure activities. This subject matter has been chosen because disproportionately less attention is still devoted to the integration of children in their leisure time than to their integration at schools even though the effective use of leisure time has a generally significant impact on the development of personality. Leisure activities can play pedagogical, educational, cultural, social, preventative and health-care roles. These activities can, to a certain extent, meet some important needs of the handicapped, for example the need for personal self-actualisation.

In the case of children, most organised leisure activities happen within the frame of special interest training at educational institutions. Existing legislation also prefers integration in this field, but reality in most cases is different. That is the reason behind the principal aims of my thesis. I wanted to find out the factors which influence the integration of handicapped children at educational institutions for the training of special interests, detect obstacles which hinder from integration of handicapped children at educational institutions for the training of special interests, and last but not least, to evaluate the interest of handicapped children, as well as their legitimate representatives, in their integration at educational institutions for the training of special interests. These objectives were achieved through qualitative research implemented through the design of case studies. Data collection was performed with the use of interrogation technique (specifically, half-structured interviews) and content analysis of documents. Educational institutions for the training of special interests in the South-Bohemia region formed the basic research file; eight of them formed a short-list sample (at four institutions integration in special interests training is implement; at four it is not). Managers of

educational institutions, who are responsible for the function of their institutions, were always interviewed. The case studies were compiled and evaluated individually for each institution. Consequently, a general conclusion was drawn up.

Results of my research show that factors such as personal approach, motivation of educational institution teaching staff, attitude of superiors and problems with accessibility of supportive measures for special interests training can influence integration of handicapped children at given institutions. The most significant obstacles which hinder from the integration implementation were: barriers blocking the basic accessibility of facilities in buildings, unprepared teachers and too many children in groups. For the time being, the interest (registered by individual institutions) of children and parents is not big. Nevertheless, it is clear that it could be changed on the basis of individuality attitude of managers of educational institutions towards the problems of integration and through the proper readiness of used facilities.

The results of research show that the experience of particular educational institutions with the integration of handicapped children as well as with their interest (or interest of their parents) in their integration are significantly different. The different results probably stem from the disparity of personal motivation of individual teachers (especially in the field of the active detection of integration opportunities) and from different attitudes of particular parents and their perception of the importance of leisure activities, as well as from their different time possibilities and managerial and financial capacities. With the view to the importance of leisure activities for the social integration of an individual into society and their full assertion in society, it would be appropriate to focus on the above phenomena within the framework of representative quantitative research which would clarify their range and mainly their dependence on some possible variables (size of municipality, educational level of teaching staff, awareness and motivation of parents, etc.). Consequently, it would be convenient to focus on elimination or partial elimination of negative effects. That could be achieved with the aid of targeted activities which should be coordinated at regional level. The utilisation of positive experience and good examples from practice is highly recommended.

Prohlášení:

Prohlašuji, že svojí diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě nebo v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdání textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnání textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses cz. provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum.

Podpis studenta

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především vedoucímu práce, panu Mgr. Zdeňkovi Touškovi. Jsem mu velice vděčná za odborné vedení, cenné připomínky a názory. Dále chci poděkovat všem vedoucím pracovníkům školských zařízení, kteří se mnou udělali rozhovory do výzkumu.

OBSAH

1. Současný stav	10
1.1 Pojem zájmové vzdělávání	10
1.1.1 Charakteristika zájmového vzdělávání	11
1.1.2 Střediska volného času	12
1.1.3 Školní družiny	14
1.1.4 Školní kluby	16
1.2 Význam volnočasových aktivit	16
1.3 Vymezení pojmu zdravotní postižení	20
1.4 Vymezení pojmu integrace	22
1.5 Školská a zájmová integrace do zájmového vzdělávání	24
1.5.1 Principy volnočasové integrace	27
1.6 Faktory ovlivňují školskou a zájmovou integraci do záj. vzdělávání	28
1.6.1 Rodina	29
1.6.2 Školská zařízení	30
1.6.3 Kompenzační pomůcky	31
1.6.4 Asistence	32
1.6.5 Architektonické bariéry	33
1.7 Podpůrná opatření při zájmovém vzdělávání	35
2. Cíl práce	37
3. Metodika práce	38
3.1 Použitá metoda	38

3.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	39
4. Výsledky.....	41
4.1.1 Případová studie 1.....	41
4.1.2 Případová studie 2.....	43
4.1.3 Případová studie 3.....	46
4.1.4 Případová studie 4.....	49
4.1.5 Případová studie 5.....	51
4.1.6 Případová studie 6.....	54
4.1.7 Případová studie 7.....	56
4.1.8 Případová studie 8.....	59
4.2 Vyhodnocení cílů práce.....	62
5. Diskuze.....	64
6. Závěr.....	72
7. Seznam použitých zdrojů.....	75
8. Klíčová slova.....	80
9. Přílohy.....	81

ÚVOD

Tématem diplomové práce je integrace dětí se zdravotním postižením do školských zařízení pro zájmové vzdělávání. Téma jsem si vybrala, protože si uvědomuji, že všichni lidé včetně dětí na základě svých potřeb tráví různým způsobem svůj volný čas. Jedinci se zdravotním postižením jsou postaveni před různé bariéry, které jim trávení volného času komplikují. V případě dětí se organizované volnočasové aktivity odehrávají nejčastěji v rámci zájmového vzdělávání ve školských zařízeních.

Aktivity ve volném čase plní funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, zdravotní, sociální a preventivní. Volný čas je jednou z přirozených životních sfér dnešní společnosti. Volnočasové aktivity mají významný vliv na rozvoj osobnosti, jsou prostorem pro seberealizaci, rozvíjí schopnosti a dovednosti dítěte. Volnočasové aktivity učí dítě připravovat na život a na kontakt s vrstevníky. Téma bylo zvoleno vzhledem k tomu, že integraci dětí ve volném čase je věnováno stále nepoměrně méně pozornosti, než integraci školské. Stávající legislativa preferuje integraci i v této oblasti, nicméně realita je ve většině případů odlišná.

Zajímala jsem se, v jaké míře jsou děti se zdravotním postižením zapojovány do zájmového vzdělávání ve školských zařízeních a jaký je osobní přístup vedoucích pracovníků k problematice integrace a připravenost prostředí. Základními cíli práce je proto zjistit, jaké faktory ovlivňují integraci dětí se zdravotním postižením do školských zařízení pro zájmové vzdělávání, zjistit, jaké překážky brání dětem se zdravotním postižením v integraci do školských zařízení pro zájmové vzdělávání a v neposlední řadě zjistit zájem dětí se zdravotním postižením a jejich zákonných zástupců o integraci do školských zařízení pro zájmové vzdělávání. Chci se v diplomové práci zabývat tímto tématem, abych na základě uvedených teoretických poznatků popsala situaci v některých konkrétních případech.

Začlenění dětí se speciálními vzdělávacími potřebami vyžaduje profesionální a kvalifikovaný postoj pracovníků ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. Děti se zdravotním postižením je potřeba při zájmových činnostech přijímat jako ostatní, aby nepocíťovaly svou odlišnost či nedostatečnost, pozitivně motivovat, věnovat jim více pozornosti a kladně je hodnotit za malé dílčí pokroky v činnosti.

Pohled české společnosti na jedince s postižením se zlepšuje, ale přesto v naší společnosti žijí lidé, kteří mají stále plno předsudků, a pro lidi s postižením není jednoduché se s nimi v životě vypořádat.

Diplomová práce může poskytnout čtenářům informace ve zkoumané oblasti a zodpovědět nejdůležitější otázky v oblasti zájmové integrace.

1. Současný stav

1.1 Pojem zájmové vzdělávání

Zájmové vzdělávání řadíme do podskupiny širšího pojmu neformální vzdělávání, pro které je charakteristické, že se jedná o organizované, systémové vzdělávání realizované mimo formální vzdělávací systém. Zaměřuje se na určité skupiny populace a je organizováno různými institucemi například: podniky, nadacemi, kulturními zařízeními, kluby a školami (40). Jedná se o aktivitu se vzdělávacím potenciálem, které se děti účastní ve volném čase, kam řadíme veškeré organizované výchovně vzdělávací, poznávací, rekreační, sportovní a umělecké činnosti (30). Z hlediska institucionálního zajištění ho lze rozdělit na dvě základní skupiny. Do jedné skupiny patří neformální vzdělávání, které je zajišťováno školskými zařízeními (střediska volného času, školní kluby, školní družiny) v režimu školského zákona a prováděcí vyhlášky č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání. Do druhé skupiny spadají veškeré další instituce jako občanská sdružení, která se věnují práci s dětmi a mládeží v jejich volném čase (48).

Pojem zájmové vzdělávání se poprvé objevil ve školském zákoně č. 561/2004 Sb. v předešlém zákoně nebyla o zájmovém vzdělávání žádná zmínka. Zákon vysvětluje pojem zájmové vzdělávání jako aktivitu, při které účastníci naplňují svůj volný čas zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. V zákoně není zájmovému vzdělávání věnovaná taková pozornost jako povinnému základnímu vzdělávání (57). Další podmínky ohledně zájmového vzdělávání doplňuje závazná vyhláška č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání. Zájmové vzdělávání je v Bílé knize charakterizováno jako souhrn výchovně vzdělávacích, poznávacích a rekreačních činností, které směřují k zajištění volného času a prostřednictvím kterého účastníci získávají vědomosti a dovednosti mimo školní výuku (31). Zájmovým vzděláváním se v České republice zabývá Národní institut dětí a mládeže, který je zřizován Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy, a společně 1. dubna 2009 realizují národní projekt s názvem Klíče pro život – celý formální název Rozvoj klíčových kompetencí v zájmovém a neformálním vzdělávání. Projekt je určen pro cílovou skupinu pracujících s dětmi a

mladými lidmi v rámci jejich volného času v organizacích celé České republiky, jako jsou: střediska volného času, školní družiny, školní kluby a nestátní neziskové organizace (29).

1.1.1 Charakteristika zájmového vzdělávání

Podle vyhlášky č. 74/2005 Sb. lze zájmové vzdělávání uskutečňovat těmito formami:

1. příležitostnou výchovnou, vzdělávací, zájmovou a tematickou rekreační činností nespojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání

2. pravidelnou výchovnou, vzdělávací a zájmovou činností

3. táborovou činností a další činností spojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání

4. osvětovou činností včetně shromažďování a poskytování informací pro děti, žáky a studenty, popřípadě i další osoby a vedení k prevenci sociálně patologických jevů

5. individuální prací, zejména vytvářením podmínek pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů

6. využitím otevřené nabídky spontánních činností

Mezi účastníky zájmového vzdělávání řadíme děti, žáky, studenty, pedagogické pracovníky a zákonné zástupce nezletilých účastníků nebo další fyzické osoby (54). Zájmové vzdělávání si účastníci vybírají na základě svých individuálních potřeb, ale u většiny dětí záleží na ochotě rodičů a jejich představách o zájmech a potřebách svých dětí. Rodiče se stávají v některých případech důležitým faktorem ovlivňujícím zapojování dětí do zájmového vzdělávání. Především u dětí se zdravotním postižením jsou rodiče důležitým mezníkem při rozhodování, zda dětem zajistí podmínky pro účast v zájmovém vzdělávání, například: dopravu do zařízení, osobního asistenta, dostatek finančních prostředků. (30). Při realizaci činností ve volném čase hraje důležitou úlohu

školství, v současné době se nabídka volnočasových aktivit na školách navyšuje. Na základních školách jsou pro žáky zřizovány školní družiny, školní kluby, kde jsou jim nabízeny různé zájmové kroužky. Nabídka volnočasových aktivit roste z důvodu výchovného působení na dospívající generaci, která vhodně vyplňuje svůj volný čas (60). Cílem zájmového vzdělávání je rozšířit působení školy i do oblasti naplňování volného času pro všechny účastníky dle věku. Zařízení pro zájmová vzdělávání by měla v budoucnu sehrát výraznou koordinační a metodickou roli a být k tomu účelu personálně i materiálně vybavena (31). Vyhláška č. 74/2005 Sb. stanovuje, že zájmové vzdělávání ve školských zařízeních probíhá zejména ve střediscích volného času (domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností) školních družinách a školních klubech. Střediska volného času zajišťují také péči o nadané děti a spolu se školskými zařízeními organizují soutěže a olympiády pro žáky a studenty. (54). Významnou roli v zájmovém vzdělávání hrají jazykové školy a základní umělecké školy, které plní v širším pojetí funkci sociálně preventivní. ZUŠ poskytují všem talentovaným účastníkům základy uměleckého vzdělávání v oboru hudebním, tanečním, výtvarném a literárně dramatickém. Účastníci v základní umělecké škole efektivně využívají a naplňují svůj volný čas. Umělecká výchova je důležitým prvkem v rozvoji a kultivaci osobnosti žáků a studentů. Pro individuální uspokojování potřeb dítěte při zájmovém vzdělávání je potřeba, aby se zvyšovala kapacita zařízení realizující zájmové vzdělávání. Síť zařízení pro volný čas nestačí a přestává být pro většinu dětí přímo dostupná, např. ze sociálních nebo dopravních důvodů. Zařízení pro volný čas jsou velice potřebná a je důležité rozšiřovat nabídku aktivit volně přístupných a zlepšit jejich finanční dostupnost (31).

1.1.2 Střediska volného času

Podle vyhlášky č. 74/2005 Sb. se střediska volného času zaměřují na konkrétní oblast zájmového vzdělávání a poskytují metodickou, odbornou, popřípadě materiální pomoc účastníkům zájmového vzdělávání, školám a školským zařízením. Zájmové vzdělávání realizují dva typy středisek: dům dětí a mládeže, který uskutečňuje činnost ve více oblastech zájmového vzdělávání a stanice zájmových činností zaměřená na jednu oblast zájmového vzdělávání. Střediska pracují po celý školní rok, a to i ve dnech, kdy neprobíhá školní vyučování. Účastníky mohou být děti, žáci, studenti, pedagogičtí

pracovníci, popřípadě další osoby, a to bez ohledu na místo jejich trvalého pobytu. O přijetí účastníka k činnosti ve středisku volného času se rozhoduje na základě písemné přihlášky, o které rozhoduje ředitel podle podmínek stanovených školním vzdělávacím programem. (54).

Formy činností ve střediscích volného času: Střediska volného času zajišťují účastníkům zájmovou činnost příležitostnou, kdy její význam spočívá především ve výchovném či rekreačním charakteru. Zájmová činnost příležitostná je řízena i organizována pedagogem, je přesně vymezena časově a může se opakovat pravidelně, i když má přesně stanovený začátek a konec akce. Do takové zájmové činnosti patří především místní soutěže, turnaje, přehlídky, exkurze, výlety, divadelní představení a přednášky. Střediska volného času poskytují přihlášeným účastníkům pravidelnou zájmovou činnost, která je organizována v zájmových útvarech, jako např.: kroužek, soubor, klub, oddíl a kurz. Nabízí účastníkům také táborovou činnost, kdy se jedná o organizovanou aktivitu dětí, mládeže, rodičů je provozovaná v době volna a o prázdninách mimo sídlo střediska. Tábory jsou zaměřené na formu rekreační, nebo na odborné soustředění, dále je lze rozdělit na pobytové, putovní a hvězdicové. Střediska volného času zajišťují osvětovou činnost, při které poskytují odbornou pomoc subjektům pracujícím s dětmi a mládeží ve volném čase v rezortu školství a v občanském sdružení. Pomoc zprostředkovávají formou seminářů, školení, přednášek, vzorových akcí, kurzů, vydávání metodických materiálů. Shromažďují a poskytují informace vedoucí k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Dále střediska účastníkům zajišťují individuální práci směřující k rozvoji nadání a ta má zpravidla tyto formy: vytváření speciálních zájmových útvarů pro talentované jedince, odborná soustředění, individuální práce s dětmi mimo zájmové útvary, např. konzultace. Ve střediscích jsou dětem nabízeny spontánní aktivity, jedná se o nabídku činností, které jsou pedagogicky a organizačně pedagogy nepřímo ovlivňovány. Jsou přístupné všem zájemcům a nabídka není podmiňována různými provozními či organizačními omezeními. Nabídka je využívána individuálně nebo skupinami účastníků neorganizovaně podle aktuálního zájmu (např. hra na hřišti a sportovišti, čítárny, herny a internetové pracovny). Střediska volného času z pověření svého zřizovatele nebo

orgánu veřejné správy organizují soutěže a přehlídky, jejich podíl spočívá v přípravě, propagaci, zabezpečení průběhu, vyhodnocení soutěže a zveřejnění výsledků (10).

1.1.3 Školní družiny

Školní družina je školské zařízení, které dětem nabízí výchovu ve volném čase, mimo školní vyučování (2). Vyhláška č. 74/2005 Sb. stanovuje, že činnost družiny probíhá ve dnech školního vyučování a o školních prázdninách, ředitel po domluvě se zřizovatelem může přerušit činnost v době školních prázdnin. Do školních družin chodí žáci prvního stupně základní školy, ale mohou být přijati i žáci druhého stupně základní školy, žáci nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia, pokud nejsou přijati do školního klubu. Účastníci na začátku školního roku jsou rozděleni do jednotlivých oddělení v družině, která se naplňují nejvýše do počtu 30 žáků. Individuálně lze do oddělení integrovat nejvýše 5 účastníků se zdravotním postižením. Ředitel stanoví nejvyšší počet účastníků na jednoho pedagogického pracovníka s ohledem na druh vykonávané činnosti účastníků, a zejména s ohledem na jejich bezpečnost (54). Poplatek za pobyt v družině stanovuje zřizovatel, ve většině případů příslušný městský či obecní úřad, jedná se o symbolickou částku. Doba provozu družiny se liší podle místních podmínek, v menších městech či vesnicích končí družiny zpravidla dříve než ve velkých městech, kde se družiny uzavírají až kolem půl šesté večer (46).

Pedagogická práce ve školní družině má svá specifika a dětem zajišťuje odpočinek, rekreaci a efektivní využívání volného času. Smyslem činností ve školní družině rozvoj žáka v dovednostech důležitých pro život ve společnosti a vybavit ho žádoucími vědomostmi, dovednostmi a postoji. Děti v družinách se učí žít s ostatními, spolupracovat a tolerovat individualitu ostatních. V družině se posiluje osobnost každého jedince, pomáhá mu nalézt sám sebe a dosáhnout úspěchu v životě. Největší roli hraje vhodná motivace, radost z činnosti, ctížádost, zvědavost a povzbuzování. Smyslem školní družiny je eliminovat a působit preventivně na žáky v rámci sociálně patologických jevů (2).

Náplň práce školních družin je pravidelná, zprostředkovává příležitostné akce, nabízí spontánní aktivity, odpočinkové činnosti a přípravu na vyučování, všechny tyto okruhy náplně práce jsou stanoveny vyhláškou o zájmovém vzdělávání. Pravidelná činnost je každodenní organizovaná aktivita výchovného a zájmového charakteru, kterou školní družiny nabízejí žákům. Příležitostné akce přesahují rámec zpravidla jednoho oddělení a nejsou zahrnuty do týdenní skladby činností, jedná se o slavnosti, besídky, sportovní dny a veřejně přístupné výstavy prací pro rodiče či širší veřejnost. Spontánní aktivity jsou každodenní individuální klidové činnosti po obědě nebo při pobytu venku, jedná se o neorganizované hry v ranní družině před začátkem vyučování nebo před odchodem z družiny domů. Ve školních družinách jsou spontánní aktivity pro žáky zakomponovány do každodenního režimu a jsou základním prvkem, kdy se nejedná jenom o kamarádkou komunikaci mezi dětmi, ale mají možnost si zahrát hry, číst, poslouchat hudbu apod (10). Vychovatelky během spontánních aktivit mají za úkol dohlížet na bezpečnost žáků a podněcovat je k vlastní aktivitě. Řízené a spontánní činnosti na sebe přirozeně navazují. Při přípravě na vyučování ve školní družině mají žáci možnost si vypracovat domácí úkoly, účastnit se didaktických her, tematických vycházek, při kterých si žáci upevňují a rozšiřují poznatky získané ve škole. Vychovatelky žákům zajišťují klidné prostředí pro vypracování úkolů a poté jim úkol zkontrolují a upozorní je na chyby. (9). Vypracování domácích úkolů je žádoucí především u dětí ze sociálně slabých rodin, které jedincům nevytváří podnětné prostředí na učení a na vypracování domácích úkolů. Příprava na vyučování v družinách zlepšuje u dětí učební výsledky a následně eliminuje jejich sociální exkluzi, často vyplývající z nedostatečného prospěchu a rezignace na zlepšení. Vypracování domácích úkolů by měl vychovatel vždy projednat se zákonnými zástupci žáků, v dohodě s vedením školy a třídními učiteli. Odpočinkové činnosti napomáhají k odstraňování únavy a plní psychohygienické poslání, žáci odpočívají na koberci, poslouchají hudbu, pohádky, koukají na televizi a hrají klidové hry. Odpočinkové činnosti zahrnují zájmové aktivity, které rozvíjí osobnost žáků, seberealizaci a rozvoj dovedností, při kterých dominuje vlastní aktivita žáků, která jim přináší radost a uspokojení. V širším pojetí odpočinkové činnosti slouží k regeneraci sil, převažuje v nich i aktivní odpočinek, kam řadíme

spontánní činnost venku. Při pobytu žáků venku na hřišti se nejprve doporučuje organizovaná činnost (sportovní aktivity, soutěže) a poté navození spontánních činností (10).

1.1.4 Školní kluby

Podle vyhlášky č. 74/2005 Sb. školní klub poskytuje činnosti žákům jedné školy nebo žákům z jiných škol. Klub funguje ve dnech školního vyučování a ve dnech, kdy neprobíhá školní vyučování, včetně školních prázdnin. Činnost klubu je poskytována žákům druhého stupně základní školy a žákům nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia (54). Pravidelnou činností a působením pedagogů klub působí na volný čas žáků. Pedagogové jsou s nimi v každodenním kontaktu, působí na ně bez ohledu na sociální postavení rodiny, se kterou jsou v kontaktu, a mají vhodnou kvalifikaci pro výchovu ve volném čase. Prostředí školy je žákům důvěrně známé a poskytuje možnosti k realizaci všech typů činností ve volném čase (1). Školní družiny a školní kluby mohou tvořit jeden organizační celek a vzájemně organizovat společné činnosti. Školní kluby realizují pro žáky zájmové činnosti organizované formou kroužků, příležitostných akcí a nabídkou spontánních činností. Žáci se mohou přihlásit k pravidelné docházce, která není pro žáky závazná nebo jen na některé nabízené kroužky. Z provozních důvodů mohou školní kluby navštěvovat i žáci prvního stupně ZŠ (10).

1.2 Význam volnočasových aktivit

Podle Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice plní aktivity ve volném čase funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, zdravotní, relaxační, sociální a preventivní. Tyto jednotlivé funkce vedou například k seberealizaci, sebepoznání, objevování vlastních schopností a jejich rozvíjení, kultivaci osobnosti, rozvoji talentu a k vytváření sociálních vztahů (31).

Na výchovnou funkci je kladen velký důraz, kdy prostřednictvím pestrých a atraktivních činností jsou jedinci vychováváni k efektivnímu naplňování volného času,

při kterém získávají nové vlastnosti, dovednosti, návyky a dochází k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu učení. Úspěchy v zájmových činnostech přinášejí pocit uspokojení, příležitost k seberealizaci a přiměřenému sebehodnocení (1). Výchovná funkce při volnočasových aktivitách se podílí na formování osobnostních vlastností jako jsou city, vůle a charakter, kterými se jedinci projevují při jednání a chování (11). Volný čas působí jako mnohorozměrný prostor života a výchovy současného člověka, který působí na nejrůznější stránky osobnosti, podporuje seberealizaci každého účastníka a motivuje ho k aktivní účasti na vlastním utváření a na rozvoji společnosti (14). Rukodělné činnosti rozvíjejí zejména manuální dovednosti, jemnou motoriku, osvojují pracovní postupy a řadíme sem práce s různým materiálem, konstrukční práce, montáž, hry se stavebnicemi, šití, vaření, vyšívání apod. Technické činnosti se zaměřují na konstrukční dovednosti, technickou představivost a na smysl pro přesnost jedná se o aktivity modelářství a radiotechniku (13). Ovlivňují zdokonalování manuálních dovedností, obohacují vědomosti dětí o technické poznatky, které následně využívají v praktické činnosti. U dětí mnohostranná činnost prohlubuje zájem o tvořivou práci, podporuje jejich přirozenou touhu po aktivním uplatnění v oblasti techniky, rozvíjí jejich technické myšlení a představivost (60).

Zájmové vzdělávání zajišťuje dětem také vzdělávací funkci. Děti prostřednictvím volnočasových aktivit se učí komunikovat, naslouchat druhému, vidět a analyzovat problémy, jsou schopny kompromisu a žít ve skupině (61). Aktivity ve volném čase významně působí na rozvoj a utváření individuálních rysů dítěte, pomáhají mu se připravit na život a na kontakt s vrstevníky. Cílem zájmového vzdělávání je, aby si děti osvojovaly nové znalosti, dovednosti a kompetence ve sféře volného času, např. rozvojem individuálního zájmu různými způsoby aktivního odpočinku. (14). Volný čas děti obohacuje o prožitky a zkušenosti, které jim přináší mnohostrannější vzdělání a výchovu (20). Děti se zdravotním postižením při účasti na volnočasových aktivitách formují svoji osobnost, rozvíjí se jejich tvůrčí schopnosti, stávají se více soběstačnými a zapojují se do společenských vztahů. Jednou z možností, jak zdravotně postižené děti mohou využívat volný čas, je práce na počítači, kdy obsluha počítače je dobrý předpoklad pro využití v dospělosti a možnosti pracovního uplatnění (51). Do

zájmového vzdělávání naplňující vzdělávací funkci řadíme zájmovou činnost přírodovědnou, která seznamuje účastníky s přírodními vědami a vytváří se mezi nimi a přírodou vztah. Estetickovýchovné činnosti formují vztah účastníků k estetickým hodnotám, rozvíjí představivost, kreativitu, podporují emocionální složku osobnosti. Jedná se o výtvarné aktivity, slovesná tvorba, hra na hudební nástroj, divadlo, film, kulturní akce, literatura, tanec a vycházky (13). Činnosti se zaměřují na rozvoj jedince v oblastech výtvarného, hudebního, literárního, dramatického a hudebně pohybového projevu (60).

Prostřednictvím volnočasových aktivit je naplňována preventivní funkce. Děti, které plnohodnotně nevyužívají svůj volný čas, inklinují k sociálně patologickým jevům, jako např. záškoláctví, šikana, delikvence, kriminalita a patologické závislosti včetně drog. Úkolem současné společnosti je těmto vlivům předcházet a nabídnout dětem a mládeži kvalitní využívání volného času pestrou nabídkou volnočasových aktivit. Efektivní využívání volného času by mělo být součástí moderní společnosti a života každého jedince, v první řadě hlavně u dětí (8). Úspěch při zájmové činnosti může u některých jedinců kompenzovat osobní či školní nezdary. Pokud čas dětí není naplňován žádoucími aktivitami, je větší pravděpodobnost ke sklonu k patologickým činnostem, např. agrese, destrukce, gamblerství, alkohol, drogy (13). Cílem volného času je rozvoj kulturních a sportovních aktivit přinášejících pozitivní prožitky. Utlumováním jiných aktivit volný čas snižuje pravděpodobnost deviantního chování charakteristické konzumací drog a kriminalitou u dětí a mládeže (22).

Zdravotní funkci plní instituce pro zájmové vzdělávání tím, že přispívají k usměrňování režimu dne a pomáhají účastníkům vytvářet zdravý životní styl. Zdravý životní styl spočívá především ve střídání duševní a tělesné činnosti, práce a odpočinku, organizovaných a spontánních aktivit. Zdravotně významné ze strany institucí je podněcování dětí k častému pohybu na čerstvém vzduchu, vést děti k pohybovým a sportovním aktivitám, což má vliv na zdravý tělesný a psychický vývoj dítěte. Organizace zajišťující stravování přispívají ke zdravému životnímu stylu dětí tím, že je vedou ke správné životosprávě a racionální výživě. Velký zdravotní význam má

hygienicky nezávadné, estetické a materiálně zajištěné prostředí s dostatkem prostoru pro činnosti.(34). Zdravotní funkci u dětí lze naplnit také prostřednictvím zájmových činností tělovýchovy a sportu, které ovlivňují fyzickou zdatnost, psychickou odolnost vůči stresu a sebepoznávání účastníků. Mezi tělovýchovné a sportovní aktivity patří základní tělesná výchova, sportovní hry, lehká atletika (13). Účast zdravotně postižených ve volnočasových aktivitách přináší pozitivní výsledky z hlediska zdraví, děti zažívají pocit radosti a úspěchu, rozvíjí svoje dovednosti a účastní se společenského života v populaci. Při volnočasových činnostech se utváří vzájemné sociální vztahy mezi dětmi, což je pro zdravotně postižené děti stejně důležité jako činnost sama (24).

Zvlášť významná je sociální funkce, kdy se děti učí respektu k odlišnostem a individualitě různých lidí, porozumění, navazování vztahů a komunikaci. Nemůžeme očekávat, že školská zařízení dokážou zásadně změnit návyky, postoje a přesvědčení, které jsou obecně sdílené celou společností, zařízení mohou mnohé děti kultivovat a rozvíjet, ale nevytvoří „nového člověka“ (11). Při integraci dětí se zdravotním postižením do zájmového vzdělávání dítě podpoříme, aby si osvojilo především sociální dovednosti při interakci s intaktními vrstevníky. Sociální vztahy mají určitou funkci ve společnosti a mohou být pro zdravotně postižené přínosné pro další vzdělávání a hledání zaměstnání, než kdyby žili izolovaně. Pokud se dítě začlení a přijmou ho intaktní děti, utváří si mezilidské vztahy, jazyk, kognitivní a motorické dovednosti, oproti dětem žijící izolovaně (47). Izolovanost zdravotně postižených s sebou přináší různá rizika. Jedním z rizik je, že úroveň sociálních dovedností uživatelů bývá nižší, uživatelé se hůře vyrovnávají se svým znevýhodněním. V zařízeních specializujících se na zdravotně postižené jsou na klienty kladené menší nároky, nemají možnost se srovnávat s intaktními lidmi a je na ně soustředěna větší pozornost, a proto se u nich objevuje pocit, že nemusí vyvíjet vlastní úsilí, že vždy mohou pracovníka požádat o pomoc (27). Sociální funkci naplňuje společenskovední zájmová činnost, při které si děti rozšiřují poznatky o společnosti, historii a jazykové znalosti. Mezi tyto aktivity řadíme zájmové jazykové vzdělávání, historii, filozofii, místopis, folklor a sběratelství. Nejvíce se rozvíjející zájmová oblast práce na PC, která vybavuje účastníky dovednostmi a rozvíjí jejich logické uvažování při programování (10).

Společenskovědní zájmová činnost vede k poznávání aktuálního společenského dění, pěstuje vztah k vlasti, k mateřskému jazyku, k demokratickým a humanistickým tradicím našeho národa. Základní oblasti společenskovědního zaměření jsou výchova k vlastenectví, k partnerství, k rodičovství a ke sběratelství (60).

Relaxační funkce je naplňována prostřednictvím uspokojování základních lidských potřeb, které člověka motivují k aktivitě a zájmu. Zájmy přispívají k tomu, aby člověk prožíval život s radostí, vnitřně bohatý smysluplný, přínosný pro jedince, skupinu i společnost. Nedostatek zájmů bývá spjatý s nudou, životní nespokojeností a s formami chování, které jsou společensky nežádoucí až patologické (7). Účast při volnočasových aktivitách v kolektivu pod vedením přináší dětem pozitivní výsledky a dobrý pocit z úspěchu. Děti prožívají pozitivní pocity, odreagování od negativních citů, poznávají osobní možnosti na základě svobodné volby individuálních přání a druhu činnosti (13). Volnočasové aktivity by se měly odehrávat v příznivé atmosféře s minimem stresů, stimulovat a rozvíjet síly jedince, eliminovat emoční oploštělost a chudobu prožitků (61). Všechny děti se potřebují aktivně účastnit volnočasových aktivit, které jsou důležité pro jejich fyzické zdraví, emocionální a sociální vývoj. Pro zdravotně postižené děti je fyzická aktivita přínosnější než pro intaktní děti, a proto je nutné je začleňovat do zájmového vzdělávání. Pozitivní zkušenosti ze hry a fyzické aktivity zvyšují u dětí odolnost, důvěru a sebeúctu. Nemožnost zapojit se do hry může mít za následek nestabilní chování, neurologické potíže, pocity neštěstí a nedostatek duševní pohody u postižených dětí (42). Zájmové vzdělávání je významný prvek ovlivňující kvalitu života, osvobozuje jedince od každodenních stereotypů a rutiny. Je ostrůvkem svobody, kdy se každý člověk může rozvíjet sám dle zájmů a potřeb, bez formujících vnějších tlaků. Přínos zájmového vzdělávání pro jedince i společnost je významný a je zapotřebí, aby se do budoucna rozvíjelo (45).

1.3 Vymezení pojmu zdravotní postižení

Pojem zdravotní postižení je u nás užíván nejednotně. V roce 1980 schválila Světová zdravotnická organizace Mezinárodní klasifikaci vad, postižení a handicapů. V poslední verzi klasifikace z roku 2001, kterou přijala i ČR, došlo ke změně v názvu, v medicínských oborech a v lékařství se používá Mezinárodní klasifikace nemocí, resp.

poruch, a druhým používaným dokumentem je Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví. Jak uvádí Jankovský, „*pojem disability je česky označován pojmem postižení, což vyjadřuje omezení, chybění, neschopnost, nemohoucnost, invaliditu zdravotní postižení ve smyslu následku poškození, kdy nelze vykonávat aktivity ve společnosti obvyklé. Jedná se o poruchu na úrovni celého člověka*“ (18). Sedláková postižení definuje, „*jako stav, kdy jedinec trpí některým typem trvalého tělesného, duševního, smyslového postižení, které mu bez speciální pomoci více méně znemožňuje splňovat požadavky běžného vzdělávacího proudu*“ (43). Podle Ivanové pojem postižení zahrnuje, „*velké množství různých funkčních omezení, která se vyskytují v každé populaci ve všech zemích světa. Lidé mohou být postiženi fyzickou, mentální nebo smyslovou vadou, zdravotním stavem nebo duševním onemocněním. Takové vady, stavy nebo onemocnění mohou být trvalé nebo přechodné*“ (16).

Pojem zdravotní postižení je definován také v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením, která mezi ně zahrnuje osoby dlouhodobě fyzicky, duševně, mentálně nebo smyslově postižené, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními (32). Legislativně pojem zdravotní postižení je zakotven například ve třech zákonech, zákon o zaměstnanosti, ve školském zákoně a v zákoně o sociálních službách. Ve všech těchto zákonných normách, je však tento pojem vymezen odlišně. Zákon o zaměstnanosti 435/2004 Sb. definuje osoby se zdravotním postižením jako fyzické osoby, které jsou orgánem sociálního zabezpečení uznány invalidními ve třetím, druhém a prvním stupni (56). Zákon o č. 108/2006 Sb. o sociálních službách definuje zdravotní postižení jako zdravotní postižení tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby (58). Ve školském zákoně 561/2004 Sb. děti s postižením patří do skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, mezi které zákon řadí žáky se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním. Školský zákon charakterizuje zdravotní postižení jako mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy

učení nebo chování (57). V mé diplomové práci vycházím z terminologie zdravotního postižení uvedeného ve školském zákoně 561/2004 Sb.

1.4 Vymezení pojmu integrace

Jankovský uvádí, že, „*integrace znamená přirozené a nenásilné začleňování lidí se zdravotním postižením do společnosti, tak aby tvořili integrální součást společnosti. Smyslem je zajistit rovné příležitosti ve vztahu majority (intaktní společnosti) a minority (lidí s postižením) ve všech oblastech vzájemného soužití (např. volný čas, sport, zaměstnání, politika, edukace ...). Integrace nezávisí jenom na samotném zdravotně postiženém, jak se začlení do společnosti, ale je žádoucí, jak my sami jsme schopni tento proces přirozeně akceptovat a identifikovat se s ním*“ (17). Pojem integrace je ve speciální pedagogice chápán jako „*spolužití postižených a intaktních při nízké míře konfliktnosti vztahů těchto skupin*“ (44). Jedná se o naprostý opak segregace a sociální exkluze zdravotně postižených (44). Integrace se zaměřuje na řešení vzájemného soužití majoritní společnosti spolu s minoritní společností, mezi níž řadíme zdravotně postižené občany. Proces pozitivní integrace lidí s postižením a lidí intaktních je ovlivňován řadou faktorů, sociokulturní dimenze společnosti, postoje, tolerance a intolerance, informační a sociálně komunikační procesy (33). Matoušek uvádí, že „*integraci lze chápat, jako účast zdravotně postiženého v sociálních vztazích a participační přístup ve společnosti. Integrace nepojednává jen o vyrovnávání příležitostí zdravotně postižených, o vztazích a společném soužití mezi minoritou a majoritou, ale také se zaměřuje na úspěšnost začleňování jedinců se zdravotním postižením do společnosti*“ (27). Hlavním smyslem integrace je usilovat o plnohodnotný společný život znevýhodněných s intaktními jedinci a respektovat jejich individuální schopnosti a možnosti rozvoje (27). Ivanová uvádí, že „*pokud budeme integrovat co nejvíce postižených dětí do běžného kolektivu intaktních dětí, posílíme nejen jejich sebevědomí, ctižádost a sociálně adaptační schopnosti, ale ovlivníme intaktní spolužáky, aby získaly nezkreslený obraz o lidech se zdravotním postižením. Získaný obraz je bude doprovázet až do dospělosti a zhodnotí se v přístupu veřejnosti ke spoluobčanům se zdravotním postižením*“ (16).

Autor Gemertem hovoří o integraci fyzické a funkční. Fyzická integrace znamená možnost nacházet se mezi ostatními lidmi a žít s nimi ve společnosti např. bydlet mezi nimi ve městě nebo na vesnici. Na funkční integraci participují obě skupiny a jedinec s postižením využívá všechny služby a místa, které společnost nabízí, např. veřejná doprava, pošty, obchody, divadla, sportoviště aj. (28). Integrační proces lze rozdělit na základě teoretických a praktických řešení do dvou základních směrů. Prvním typem je asimilační směr, který říká, že postižený se vypořádá se způsoby chování většiny, které si dle svých možností osvojí. Předpokládá, že chování a jednání majority je jediné správné či přijatelné. Tento směr reprezentuje ztotožnění minority s identitou majority. Tento typ převládá v zemích s menší snahou o integraci. Druhým typem je adaptační směr, který je charakterizován jako oboustranné přizpůsobování zdravotně postižených a intaktní společnosti. Je založen na vztahu partnerství mezi všemi zúčastněnými, který vychází ze vzájemného přijetí a pochopení hodnot majority i minority (33).

Integrace probíhá různými formami individuálně, kdy jedinec se začlení do běžné třídy s využitím různých podpůrných opatření, které mu škola nabízí, a za pomoci druhého učitele většinou se speciálně pedagogickým vzděláním (50). „*Individuální integrací rozumíme vzdělávání dítěte v běžné škole nebo v odůvodněných případech ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení. Druhou formou je skupinová integrace, kdy dítě je vzděláváno ve třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení. V § 3 odstavec 4 je uvedeno, dítě se speciálními vzdělávacími potřebami je přednostně vzděláváno formou individuální integrace v běžném školském zařízení odpovídající jeho potřebám a možnostem školy*“ (53). Z citované vyhlášky lze uvést, že integrace zdravotně postižených je založena na principu preferování formy individuální integrace před skupinovou integrací. Individuálnější forma je oproti skupinové pozitivnější, přináší dětem větší míru zapojení se do kolektivu vrstevníků a jsou lépe připraveny na život ve společnosti. V rámci skupinové integrace jsou děti zařazováni do speciálně zřizovaných speciálních nebo tzv. malých tříd (50). Do běžné školy nebo speciální třídy jsou zařazeni žáci na základě

doporučení školského poradenského zařízení nebo na základě diagnózy podpořené lékařem. Žáky ve třídě obvykle spojuje podobná diagnóza. O skupinovou integraci se jedná i tehdy, je-li ve speciální škole zřízena speciální třída, do které chodí žáci s odlišným typem postižení vyžadující jiný přístup než u ostatních žáků ve speciální škole (36).

1.5 Školská a zájmová integrace do zájmového vzdělávání

Školská a zájmová integrace do zájmového vzdělávání spolu úzce souvisí a na základě tohoto poznatku se v teoretické části oběma pojmy zabývám. V České republice se laická i odborná veřejnost začala problematikou vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami zabývat od r. 1989. Zásadní koncepční změnou po roce 1989 v českém školství byla skutečnost, že výchova a vzdělávání postižených dětí a mladistvých přestává být doménou speciálních škol a v rámci integračních trendů jsou vzdělávány ve všech typech školských zařízení. Školní integraci iniciovala mezinárodní organizace UNESCO v projektu „Škola pro všechny“, který přijala Česká republika a ostatní země, kde vyšel metodický materiál „Kurz integrace dětí se speciálními potřebami 1997 (50). Předpokladem pro školskou integraci bylo přijetí či novelizace stávajících právních norem upravujících řízení, organizaci a obsah vzdělávání. Bariéra týkající se nezájmu o děti s postižením v běžných školách byla prolomena až vydáním vyhlášky MŠMT č. 291/1991 Sb. o základní škole. Vyhláška přinesla nové podněty ve školství a stanovila možnost (neukládá povinnost) přijmout do školy dítě s postižením (25). V současné době stávající platná právní úprava ve školství je zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), který je doplněn vyhláškou MŠMT č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Jak už jsem zmiňovala v předchozí kapitole, zájmové vzdělávání je poprvé legislativně zakotveno v současném platném školském zákoně č. 561/2004 Sb. a v doplňující právní normě vyhlášce č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání. Národní institut dětí a mládeže vydal metodiku pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání (48).

Zdravotně postižený jedinec se do lidského společenství potřebuje integrovat v řadě oblastí. Jednou z důležitých oblastí je školská integrace, kdy děti a žáci se zdravotním postižením jsou integrovány do běžných tříd mateřské, základní a střední školy. Základním východiskem pro školskou integraci je nerozlišovat na děti intaktní a postižené, ale musí se zhodnotit osobnost dítěte, sociální vztahy a nezaměřovat se pouze na druh postižení (44). Školskou integraci i integraci do zájmového vzdělávání lze označit termínem pedagogická integrace, kdy se jedná o dynamický a rozvíjející se pedagogický jev, ve kterém dochází k vzájemnému soužití postižených a intaktních na úrovni vyvážené adaptace během jejich výchovy a vzdělávání. (28). Jedná-li se o vysoký stupeň tělesného, mentálního či smyslového postižení a stav jedince je natolik závažný, že nelze jedince zařadit do běžného vzdělávacího proudu, pro tyto jedince s postižením je zapotřebí zakládat a rozvíjet speciální školy, případně stacionáře (16). Vítková říká, „vzdělávejme postižené v běžných školách, pokud je to možné, ve speciálních pokud je to nutné“ (50). Školství a vzdělávání v České republice nyní prochází procesem transformace, kdy jejím cílem je vytvořit humánní a demokratické školství, které by poskytovalo všem žákům a studentům stejné šance na dosažení odpovídajícího stupně vzdělání (44). V posledních letech se vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami posunulo. Postupem času se podařilo změnit negativní pohled na tyto děti ve smyslu jejich neschopností směrem ke zdůrazňování jejich výkonů a aplikovat humanistický model řešení na celou problematiku. Odstupuje se od segregovaného školství ve speciálních školách a roste na významu integrace do běžného vzdělávacího proudu, kdy úkolem je zabezpečit rovný přístup ke vzdělávání pro všechny děti (31).

Integrace do zájmového vzdělávání se realizuje ve volném čase. Charakteristické rysy pro volný čas jsou odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání a společensky prospěšná činnost. U dětí a mládeže je to čas mimo vyučování, který dává dětem možnost aktivit a činností, kterých se mohou dobrovolně účastnit. Některé děti dokáží svůj volný čas využívat aktivně, hodnotně a organizovaně a druhou skupinu tvoří děti, které svůj čas plnohodnotně nevyužívají nebo to vůbec nedokážou. Často provozují neorganizované aktivity, nekontrolované ze strany

dospělých v partě, kde jsou při činnostech ohrožovány na zdraví (8). Volný čas můžeme charakterizovat jako čas, který člověku zůstane po splnění všech každodenních povinností, k nimž patří zaměstnání, doprava, domácí práce a hygiena. Je to prostor o jeho náplni rozhoduje svobodně sám jedinec, může si ho rozdělit na pasivní odpočinek (nicnedělání) nebo aktivní odpočinek, který využívá formou kulturních a sportovních aktivit, zábavy, návštěvy známých, pěstování koníčků a zálib (6). Volným časem se zabývá nový pedagogický obor pedagogika volného času, která si všímá individuálních i společenských vývojových dimenzí, je pedagogickým jednáním, které se podílí na formování světa volného času. Jejím cílem je nabídnout a zprostředkovat jedinci optimální předpoklady pro jeho růst, učení, vývoj a existenci (49). Zdravotně postižené děti mají omezenou možnost přístupu k volnočasovým aktivitám, což je znepokojivé, neboť „Education Authority“ výzkum poukazuje, že osoby se zdravotním postižením jsou méně aktivní, mají nižší fyzickou úroveň, a tím u nich vzniká vyšší riziko zdravotních problémů, což může mít vliv na jejich postižení (24). Děti a mládež s postižením potřebují příležitosti k využívání rekreačních a oddechových činností, které sdílejí s ostatními zdravými dětmi. Rodiče a děti si uvědomují důležitost společných činností, spontánní hra a přátelství s vrstevníky je milá vzpomínka a zkušenost pro nás všechny. Organizované aktivity jsou pro děti zkušeností, děti se zdravotním postižením nemají vždy šanci se aktivít jako skauting, sporty, tanec, umělecké kurzy a táboření účastnit společně s intaktními dětmi stejného věku (4). Děti se zdravotním postižením mají méně volného času než děti intaktní, vypracování domácích úkolů a příprava na vyučování jim trvá déle, nějaký čas zabere doprava do školy a běžné denní činnosti. Pro zdravotně postižené děti je málo příležitostí, kde a jak provádět zájmovou činnost. Na základě těchto zkušeností vyplývá, že tyto děti nezískají spontánně zkušenosti, dovednosti a zážitky, které jsou běžné u dětí intaktních (51). O volném času zdravotně postižených dětí je pojednáno také v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením. Článek 30 stanovuje, že státy které jsou smluvními státy této smlouvy, uznávají právo osob se zdravotním postižením účastnit se volnočasových aktivit a sportu. Smluvní státy zajistí taková opatření, aby děti se zdravotním postižením měly rovný přístup, jako ostatní děti, k účasti ve hře, k rekreačním,

zájmovým a sportovním činnostem, včetně účasti na uvedených činnostech v rámci školy (32).

V současné době se snažíme děti s postižením integrovat do běžných základních škol i do zařízení pro zájmové vzdělávání společně s intaktními dětmi. Integrace má vedle kladů i svá rizika, která lze prostřednictvím vhodných metod a prostředků minimalizovat, aby děti nebyly izolovány nebo vyloučeny ze společnosti ostatních. Začlenění dětí se speciálními vzdělávacími potřebami vyžaduje profesionální a kvalifikovaný postoj pracovníků ve školních družinách, děti se nachází ve složitější situaci, mají menší zkušenosti, větší problémy s osamostatňováním a hůře se prosazují ve společnosti. Děti se zdravotním postižením je potřeba při zájmových činnostech přijímat jako ostatní, aby nepociťovaly svou odlišnost či nedostatečnost, pozitivně motivovat, věnovat jim více pozornosti a kladně je hodnotit za malé dílčí pokroky v činnosti. Snížená sociální adaptabilita nebo zvýšená intenzivnější péče o děti s postižením vyžaduje přizpůsobení forem a obsahu činnosti školních družin (9).

1.5.1 Principy volnočasové integrace

Volnočasové aktivity se liší od povinného vzdělávání obsahově, jsou volnějši, dynamičtější a flexibilnější. Způsoby realizace se neustále vyvíjejí a obměňují, oproti škole působí zařízení pro volnočasové aktivity výběrově a méně plošně, kdy účastník si sám rozhodne o volbě činnosti a vytváří se u něj silnější motivace. Činnosti jsou zaměřeny především na osobnost dítěte, méně ho zavazují a řídí, o to více podněcují a inspirují (13). Práce školských zařízení realizujících volnočasové aktivity pro děti a mládež se řídí několika principy. Princip pedagogického ovlivňování volného času, pedagog při práci s dětmi ve volném čase by měl vycházet z poznatků psychologie a pedagogiky, které mu zajišťují orientovat se ve výchovných situacích. Pro pedagoga jsou důležité teoretické poznatky a uplatňování základních pravidel principů výchovy (1). Pedagog ovlivňuje naplňování volného času nabídkou prostředí, činnostmi, pomůckami, hračkami a pozitivní motivací nebo vlastní aktivitou při některé ze zájmových činností. Princip demokratičnosti ve výchově a vzdělávání zajišťuje všem občanům stejná práva a povinnosti. Tento princip platí i pro skupiny znevýhodněných

osob a zajišťuje jim stejné právní, materiální a organizační záruky. Princip humanity, jehož hlavní myšlenkou je kultivace osobnosti v procesu celoživotního vzdělávání, směřuje k hledání lidské identity a k podpoře mezilidských vztahů (34). Na principu dobrovolnosti by se všichni měli účastnit činností dobrovolně na základě vzbuzeného zájmu a motivace, nikoliv pod nějakým tlakem okolí. Je zapotřebí, aby činnosti byly přiměřené věku jedinců a jejich momentálnímu stavu, a zúčastnění v nich byly přiměřeně úspěšné (9). Účast ve volnočasových aktivitách není společensky stanovenou povinností, jako školní docházka, ale je uskutečňována dobrovolným a samostatným rozhodnutím účastníka. Program činností a jejich postup vychází ze skutečných zájmů účastníků než ze závazných norem a vzdělávacích standardů stanovených pro školní vzdělávání (34). Dobrovolné aktivity nebývají zakončeny udělením dokladu. Volnočasové aktivity jsou součástí celoživotního vzdělávání, jsou v nich obsaženy prvky demokratismu, participace a dobrovolnosti (35). Pojem participace můžeme vysvětlit jako sdílení něčeho, účast nebo podílení se na něčem. V rámci projektu „Klíče pro život“ se hovoří o participaci dětí a mládeže, na základě aktivního zapojení si děti rozvíjejí své komunikační schopnosti, dovednosti, schopnosti přijímat informace, stávají se odpovědnějšími v rozhodování a uvědomění si vlastních práv a povinností (23).

1.6 Faktory ovlivňující školskou a zájmovou integraci do zájmového vzdělávání

Všude na světě se vyskytují překážky, které omezují zdravotně znevýhodněné při uplatňování práv a svobod a ztěžují jim plné zapojení do společnosti. Odpovědností státu je přijímat a navrhopvat taková opatření, která vedou k odstranění překážek. Vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním znevýhodněním je základním cílem ve všeobecném i celosvětovém úsilí o mobilizaci lidských zdrojů (27). Faktory ovlivňující školskou integraci lze aplikovat i při zájmové integraci. Integrované vzdělávání zdravotně postižených dětí se ukazuje jako humanistický princip, ale v praxi naráží na různé překážky, např. nepřipravenost učitelů, nevybavenost běžných škol pomůckami pro speciální edukaci postižených žáků, negativní postoje rodičů i žáků (39). Bariéry ve společnosti mohou být jak fyzické, tak psychické. Fyzickými překážkami jsou určitá omezení v prostředí, kde žijeme a denně se pohybujeme, která komplikují či

znemožňují pohyb zdravotně postiženým osobám v prostředí. Psychické překážky se nachází v mysli intaktních lidí a v psychice zdravotně postižených. Intaktní lidé nevědí, jak se znevýhodněnou osobou jednat, komunikovat, mají pocit viny, že oni jsou zdraví a druhý je v určité míře znevýhodněn. U člověka s postižením se objevuje pocit vyřazenosti ze společnosti do té míry, jak se k němu chová a zachází okolí (27).

V následujících kapitolách uvedu důležité faktory, které integrační proces v zájmovém i běžném vzdělávání významně ovlivňují:

1.6.1 Rodina

Jedním z faktorů ovlivňující školskou a zájmovou integraci je rodina a její postoj k integraci. Záleží na typu rodiny, zda se jedná o úplnou, neúplnou, jaké jsou generační vztahy, záleží na výchovném stylu v rodině, který může být hyperprotektivní nebo hostilní typ výchovy, kdy je dítě rodinou různými způsoby odmítáno. Nutné je zmínit, že záleží na vzdělání rodiny a na jejím socio kulturním a ekonomickém postavením (18). Rodina při rozhodování o účasti dítěte v zájmovém a běžném vzdělávání je ovlivněná typem zdravotního postižení a možnostmi zabezpečit péči o zdravotně postižené dítě, což přináší zvýšené náklady. Rodiče musí být připraveni na větší osobní angažovanost a podporu dítěte při integraci do běžného a zájmového vzdělávání, než když je dítě umístěné do speciální školy. Práva a povinnosti rodičů při integraci dítěte nejsou ve školské legislativě dostatečně upraveny, lepší postavení rodičů by prospělo všem zainteresovaným stranám, včetně dítěte samotného. Rodiče dětí s postižením musí mít určitý stupeň psychické odolnosti a stability. Velmi často mají rodiče obavy z negativní reakce ze strany okolí. Děti a lidé se nezajímají v negativním slova smyslu o jejich dítě s postižením, protože se jedná o dítě s postižením. Důvodem „zájmu“ o tyto děti může být neobvyklost situace a neznalost problematiky zdravotního postižení. Situace, kdy lépe poznáme konkrétní dítě s postižením v procesu integrace, vede k pocitu „normálnosti“ a nevhodné postoje či poznámky ustupují a mizí (28). Účast dětí se zdravotním postižením do volnočasových aktivit je spjata s různou minimální mírou kompetencí. Vliv na využívání nabídky neformálního vzdělávání mají socializační faktory, které určují hodnoty a vzorce, které si dítě osvojuje na základě interakce s okolím, hlavně rodina hraje důležitou roli, tím jak podporuje jeho rozvoj. Sociálně

ekonomické postavení rodiny nabízí nebo omezuje možnosti v oblasti trávení volného času a vzdělávání. Informovanost společnosti a zákonných zástupců o nabídce volnočasových aktivit pro děti se zdravotním postižením je důležitý faktor bránící sociálnímu vyloučení. Tento faktor je ovlivněn i tím, že ne všechna zařízení děti se specifickými vzdělávacími potřebami přijímají. Je dobré podotknout, že zájmy dětí se zdravotním postižením se shodují se zájmy intaktních dětí (30). Problémem, se kterým se rodiny potýkají, může být doprava dítěte do školského zařízení, což ovlivňuje rozhodnutí rodičů o výběru školy. Mnoho speciálních škol nabízí rodičům organizované svozy dětí do zařízení, které jsou hrazeny z mimorozpočtových zdrojů a příspěvků rodičů. Dopravu do běžné školy musí rodiče integrovaného žáka zajistit sami, škola dopravu nemůže rodičům fakticky ani finančně zajistit (28).

1.6.2 Školská zařízení

V současné době existují školská zařízení, která jsou připravená či nepřipravená integrovat děti se zdravotním postižením. Nepřipravená zařízení nepočítají s tím, že by je mohly navštěvovat děti se zdravotním postižením. Zařízení, která jsou připravená, nabízejí dětem se zdravotním postižením aktivity, ve kterých se předem počítá s jejich možnou účastí. Zařízení zajišťuje vzdělávání pracovníků a pracovníků v problematice integrace dětí se specifickými vzdělávacími potřebami při zájmovém vzdělávání a požadují kvalifikaci pedagogů. Při integraci záleží hodně na personálu ve školském zařízení, kdy pedagogové a vedoucí aktivit nemají odbornou vybavenost, nejsou vstřícní pro práci s dětmi se zdravotním postižením a mají určité předsudky. Pedagogové a vedoucí aktivit by měli mít povědomí o jednotlivých typech postižení a o jejich specifických zvláštěnostech, jak po fyzické stránce, tak i v oblasti sociální, například komunikace s postiženým dítětem, a měli by být obeznámeni s kroky v případě zdravotních komplikací u dítěte. Faktory ovlivňující zařízení nepůsobí samostatně, ale ve vzájemné interakci. K těmto vlivům se připojují psychologické faktory na straně dětí. Možnou bariérou při zúčastňování se aktivit může být nedůvěra dětí k prostředí, mívají pocit, že je lepší být mezi svými vrstevníky s postižením než s intaktními dětmi. Některé děti odradí už získaná špatná zkušenost s pedagogy či vedoucími nebo

s ostatními dětmi, či jejich malá dovednost a komunikace s ostatními (30). Ve společenském vědomí a někdy v podvědomí přetrvávají návyky, které nejsou příliš příznivé pro integraci dětí se zdravotním postižením. V posledních letech k určitému posunu ve společnosti došlo, kdy obzvláště dospívající generace má pozitivní vztah ke zdravotně postiženým, k jejich potřebám i odlišnostem. Ke změnám v postojích u mladé generace došlo především na základě již probíhající školské integrace. Z postojů a stanovisek týkající se dětí se zdravotním postižením jsou důležité ty, které ovlivňují a vytváří atmosféru ve škole, ve které je dítě integrováno. Na základě těchto poznatků je nezbytné připravit prostředí školy i v tomto směru. Je nutné, aby většinová společnost chápala účast dítěte se zdravotním postižením v běžné škole nebo při volnočasových aktivitách jako samozřejmost (28).

1.6.3 Kompenzační pomůcky

Někdy se školy i školská zařízení pro zájmové vzdělávání potýkají s problémem zajištění kompenzačních a učebních pomůcek, na základě ustanovení metodického pokynu k integraci se předpokládá dvojí způsob jejich pořízení. Jeden ze způsobů je formou vypůjčení ze speciálně pedagogického centra, druhý je forma nákupu z prostředků příplatku na zdravotní postižení a využití osobních pomůcek žáka z domova. Zajištění pomůcek lze zkombinovat za pomoci těchto forem, ale do budoucna je zapotřebí přesně stanovit, jaké pomůcky se budou hradit z prostředků školství (16). Integrující zařízení by mělo dětem s postižením zajistit pomůcky, vhodné je se poradit ve speciálně pedagogických centrech pro postižené. Na kreslení a psaní lze pořídit psací potřeby s přesným ergonomickým tvarem, které usnadňují rozvoj grafomotoriky a pomáhají překonat obtíže při psaní. Zařízení, které integruje děti se zdravotním postižením, si může pořídit speciální pomůcky pro rozvoj manuálních dovedností: dřevěné a textilní hračky, učební pomůcky, stavebnice a speciálně upravené stavebnice, molitanové stavebnice a rehabilitační míče. Integrující zařízení podle návštěvnosti zdravotně postižených dětí by měla být vybavena kompenzačními pomůckami jako jsou berle, hole, pomůcky k chůzi pro žáky s horší stabilitou, dětské rehabilitační kočárky, tříkolky (38). Existují také faktory, které se týkají samotných volnočasových aktivit. Jednotlivé činnosti se liší časovou náročností, některé vyžadují

intenzivní a pravidelné návštěvy a tréninky, jiné naopak zaberou méně času. V některých případech se může stát, že se vybraná činnost nevejde do „časového harmonogramu“ dítěte. Činnosti neformálního vzdělávání jsou různě finančně nákladné, některé lze jednorázově uhradit za malý poplatek. Činnosti ve volném čase předpokládají ze strany účastníka určité kompetence, některé jsou dostupné a nevyžadují vysokou míru schopností a dovedností. Pokud má člověk ambice dělat nějaký sport vrcholově, tam už je potřeba vysoká míra předpokladů (30).

1.6.4 Asistence

Asistence je důležitým faktorem, který ovlivňuje úspěšnost školské i zájmové integrace. Existuje rozdíl mezi i pedagogickou asistencí a osobní asistencí (37). Asistent pedagoga je definován jako pedagogický pracovník podle § 2 zákona č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a pozici asistenta pedagoga upravují právní předpisy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (19). Asistent pedagoga působí ve třídě od začátku do konce vyučování, obchází děti a zprostředkovává jim pedagogický výklad dle potřeby (37). Blíže je postavení asistenta pedagoga definováno ve vyhlášce č. 73/2005 Sb. jeho činnost spočívá v pomoci žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí, pomoc pedagogickým pracovníkům při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky, při spolupráci se zákonnými zástupci žáků. V žádosti o zřízení funkce asistenta pedagoga musí ředitel školy zdůvodnit jeho potřebu a napsat cíle, kterých chce zřízením funkce dosáhnout, jeho náplň práce a počet žaku se speciálními vzdělávacími potřebami (53). Školský zákon neumožňuje, aby asistent pedagoga pomáhal zdravotně postiženým dětem i při zájmových činnostech ve školských zařízeních, a to je hlavní problém, na základě kterého vznikají rozdílné podmínky pro integraci v zájmovém a běžném vzdělávání. Asistence zajišťována během školního procesu spadá do kompetencí MŠMT a osobní asistence spadá pod resort MPSV (57).

Osobní asistence patří do služeb sociální péče a je upravena zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Zákon osobní asistenci definuje jako terénní službu poskytovanou osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického

onemocnění nebo zdravotního postižení. Služba není časově ohraničena a je poskytována při činnostech, které člověk potřebuje. Tato služba zahrnuje zejména základní činnosti, jako pomoc při osobní hygieně, při zajištění stravy, při výchovných, vzdělávacích a aktivizačních činnostech. Osobní asistent osobám se sníženou soběstačností zprostředkovává kontakt s okolím a pomáhá při uplatňování práv a zájmů (58). Náplň osobního asistenta při školské a zájmové integraci spočívá v doprovodu dítěte do a ze školy a do zájmového vzdělávání. V případě, kdy dítě se specifickými vzdělávacími potřebami potřebuje zvýšenou péči při sebeobslužných a doprovodných činnostech, záleží na zvážení ředitele školy, zda bude situaci řešit pomocí osobního asistenta (Jirků). Cílem osobní asistence je pomoc dítěti, aby mohlo dosáhnout podobných cílů, jako intaktní děti. Osobní asistent pedagogickou práci konat nemůže, vykonává svoji činnost od rána do večera. Osobní asistenci mohou zajišťovat neziskové sociální organizace a na úhradě osobní asistence, pokud si škola požádá, se může podílet i ÚP (Pilař). Ředitel může uzavřít smlouvu s nestátní neziskovou organizací o poskytování sociální služby osobní asistence. Nestátní neziskové organizace dostávají na provoz služby dotace od státu, nadací nebo jiných subjektů. Rodina přispívá na úhradu finančních nákladů osobní asistence, kdy maximální částka činí 100 Kč za hodinu, což je stanoveno ve vyhlášce 505/2006 v § 5 (19). Legislativně osobní asistence ve školách opatřena není, odborníci mají zájem, aby se funkce osobního asistenta dostala i do školství. V současné době je situace taková, že není dostatek peněz na zajištění funkce a nejsou stanovené podmínky (37). Působení osobního asistenta ve třídě zákon umožňuje, a proto se na řadě škol můžeme s osobním asistentem setkat.

Asistence může být zajišťována i jinými osobami dříve to byla například civilní služba, v současné době se využívá služeb učitelů v důchodu nebo osob vybraných či doporučených rodiči nebo dobrovolníky. Asistenta může zprostředkovat také SPC, PPP a ÚP (28).

1.6.5 Architektonické bariéry

Významným faktorem ovlivňující integraci dětí při volnočasových aktivitách je zajištění bezbariérového vstupu pro imobilní děti do školy či do zařízení realizující

zájmové vzdělávání. Technické vybavení pro pohyb dětí po zařízení je nutností, aby byly samostatný, odkázaný maximálně na pomoc osobního asistenta. Trvalá závislost na ostatních spolužácích může u citlivějších dětí vést k pocitu méněcennosti. Pojem bezbariérovost je společností často chápán jako úprava umožňující pohyb a manipulaci pro vozíčkáře, jedná se o mylné chápání tohoto pojmu (3). Bezbariérovost lze vyřešit zakoupením zvedací plošiny, což je pomůcka umožňující přístup do míst s různou výškou a vybudováním výtahu, což je finančně náročné, ale pro pohyb imobilních dětí potřebné (38). Zatím nejvýraznější posun v oblasti stavebního práva a problematiky přístupného prostředí je v novém stavebním zákoně č.183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu, který přináší změny v oblasti bezbariérové přístupnosti. Výraznou a podstatnou zásadní změnou je fakt, že bezbariérovému řešení a užívání staveb se dle § 132, odst. (3), písmene e) přiznává veřejný zájem, aby byly odstraněny překážky bezbariérového užívání stavby. Stavební úřad může na základě § 137, odst. (1), písmene h) nařídit vlastníku stavby stavebního pozemku nebo zastavěného stavebního pozemku úpravy, jimiž se zajišťuje bezbariérový přístup a užívání pozemku nebo stavby. Na stavbu mohou být použity dle § 156, odst. (1) jen takové výrobky, materiály a konstrukce, které umožní řádné užívání stavby včetně bezbariérového užívání, pokud je stavba k tomu účelu navržena. Není-li projektant způsobilý některou část projektové dokumentace zpracovat sám, je povinen k jejímu zpracování na základě § 159, odst. (2) přizvat osobu s oprávněním pro příslušný obor nebo specializaci (59). Stavební zákon je doplněn upravující vyhláškou č. 398/09 Sb. o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb (55).

Významným dokumentem upravujícím bezbariérovost je vyhláška č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých (52). *„Tato vyhláška stanovuje hygienické požadavky na prostorové podmínky, vybavení, provoz, osvětlení, vytápění, mikroklimatické podmínky, zásobování vodou a úklid mateřských škol, základních a středních škol, konzervatoří, vyšších odborných škol, základních uměleckých škol a školských zařízení zařazených do rejstříku škol a školských zařízení, zařízení sociálně*

výchovné činnosti. V § 4 odstavec 3 je uvedeno: Pro žáky se zdravotním postižením musí být ve školách uskutečňujících vzdělávací program pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, školách a školských zařízeních zajištěny podmínky podle druhu jejich zdravotního postižení včetně bezbariérového prostředí. V učebnách musí být vytvořeny relaxační koutky s odpovídajícím vybavením umístěné mimo prostor lavic. Vyčleňuje se prostor pro odkládání a uložení kompenzačních pomůcek“ (52).

U nás většinou ve školských zařízeních není bezbariérový přístup pro tělesně postižené a pro žáky se smyslovým postižením. Školy jsou nejčastěji v majetku obce, které ze svého rozpočtu hradí stavební úpravy. Ve větších městech je nabídka škol větší a rodiče mají možnost si vybrat školu, kde je bezbariérový přístup, ale v menších obcích je odstranění bariér problém (28).

Je zapotřebí zajistit změnu v konceptu vzdělávání, přizpůsobit jeho obsah, formu a metody potřebám žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Změny se týkají architektonických úprav budov, interiéru, vybavení škol kompenzačními pomůckami a změnou pedagogického přístupu s možností respektovat individualitu dítěte, jeho potřeby a diferencovat vzdělávací postupy. Integrace nemůže být masovou záležitostí. Integraci lze realizovat na základě přání rodičů a typu postižení, kdy škola dokáže zajistit podmínky, pak je integrace žádoucí (31).

1.7 Podpůrná opatření při zájmovém vzdělávání

Vyhláška 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání, jak už jsem zmiňovala v kapitole školní družiny, počítá s integrací dětí se zdravotním postižením ve školní družině při zájmovém vzdělávání. Individuálně lze integrovat 5 dětí se zdravotním postižením. Z vyhlášky vyplývá, že s účastí dětí se zdravotním postižením ve školní družině se počítá, ale o integraci ve školním klubu či středisku volného času není uvedena ani zmínka. Vyhláška nestanovuje žádná podpůrná opatření, která jsou stanovená ve vyhlášce 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a vzdělávání žáků a studentů mimořádně nadaných, že školy mají při vzdělávání možnost využívat podpůrná opatření (54). „*Podpůrnými opatření se pro*

účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů a metod, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních a rehabilitačních učebních pomůcek, speciálních učebnic, didaktických materiálů a využívání pedagogicky psychologických služeb. Zajištění služeb asistenta pedagoga a snížení počtu dětí ve třídě“ (53). Stávající právní úprava ohledně zájmového vzdělávání je nedostatečná a v této oblasti by měly být stanovená podpůrná opatření pro děti s postižením, jako je tomu v běžném vzdělávání.

2. Cíl práce

V teoretické části popisují, jak jsou volnočasové aktivity významné pro děti intaktní, stejně jako pro děti s postižením, jaké faktory ovlivňují proces zájmové a školské integrace. Organizované volnočasové aktivity se odehrávají nejčastěji v rámci zájmového vzdělávání ve školských zařízeních. Stávající školská legislativa preferuje integraci i v této oblasti, nicméně realita je ve většině školských zařízení jiná. Na základě uvedených teoretických poznatků v praktické části práce objasňují následující cíle. Základními cíli práce je zjistit, jaké faktory ovlivňují integraci dětí se zdravotním postižením do školských zařízení pro zájmové vzdělávání, zjistit, jaké překážky brání dětem se zdravotním postižením v integraci do školských zařízení pro zájmové vzdělávání a v neposlední řadě zjistit zájem dětí se zdravotním postižením a jejich zákonných zástupců o integraci do školských zařízení pro zájmové vzdělávání.

Výzkum si klade za cíl nalézt odpovědi na následující výzkumné otázky.

1. Jaké faktory ovlivňují integraci dětí se zdravotním postižením do školských zařízení pro zájmové vzdělávání?
2. Jaké překážky brání dětem se zdravotním postižením v integraci do školských zařízení pro zájmové vzdělávání?
3. Mají zdravotně postižené děti a jejich zákonní zástupci zájem o integraci do školských zařízení pro zájmové vzdělávání?

3. Metodika práce

3.1 Použitá metoda

Vzhledem k uvedeným cílům práce byl v diplomové práci použit kvalitativní výzkum realizován pomocí designu případové studie. Kvalitativní výzkum jsem si zvolila proto, že prostřednictvím tohoto výzkumu získávám detailnější informace, dozvím se osobní zkušenosti dotazovaných a získám hlubší vhled do problematiky. V kvalitativním výzkumu spatřuji výhodu, že při osobním rozhovoru mám větší pravděpodobnost získat odpovědi na výzkumné otázky. Problémem při kvantitativním výzkumu by byla nízká návratnost dotazníků, většina zařízení by dotazník nevyplnila. Z vlastní zkušenosti mohu říct, že nejdříve jsem školská zařízení kontaktovala telefonicky, zda si mohu domluvit schůzku a rozhovor provést, a většinou mě odmítli. Následně jsem zařízení navštěvovala osobně a rozhovor s vedoucími pracovníci mi vedení školy umožnilo. U rozhovorů spatřuji význam především v osobním kontaktu mezi výzkumníkem a dotazovaným. Výzkumník na základě kvalitativního výzkumu vytváří komplexní obraz a analyzuje různé typy textů a informuje o názorech respondentů výzkumu (12).

Sběr dat byl prováděn s využitím techniky dotazování, konkrétně polostrukturovaným rozhovorem, a obsahovou analýzou dokumentů. Analýza dokumentů pracuje s listinnými dokumenty, mezi které řadíme texty, filmy, magnetofonové pásky, je důležitá v případě, kdy se jedná o časově vzdálené a historické události (12). Rozhovor jsem si vybrala, protože výhodou při objasňování zkoumaného problému je verbální komunikace mezi výzkumným pracovníkem a dotazovaným. Výhodou rozhovoru je osobní kontakt s respondentem, který umožňuje hlubší proniknutí do motivů a postojů respondentů. Polostrukturovaný rozhovor respondentům v tomto případě nabízí k jednotlivým otázkám vždy několik alternativ odpovědí, ale navíc od nich požadujeme vysvětlení nebo zdůvodnění (15). Polostrukturovaný rozhovor mám rozdělený do čtyř tematických bloků, na které jsem se při rozhovoru zaměřovala. První tematický blok zjišťuje identifikační údaje o školském zařízení, dále zjišťuji, zda oslovená školská zařízení integrují děti se zdravotním postižením. V následném bloku rozhovoru se zaměřuji na překážky, které ovlivňují integraci, a na

závěr zjišťuji, zda mají děti se zdravotním postižením a jejich zákonní zástupci zájem o integraci do školských zařízení pro zájmové vzdělávání. Celkem mám stanoveno v polostrukturovaném rozhovoru 14 otevřených otázek, dle potřeby jsem respondentům pokládala doplňující otázky. Vždy před provedením rozhovoru jsem požádala ředitele zařízení, zda mi povolí rozhovor s vedoucími pracovníky školských zařízení provést. Ředitele školského zařízení jsem vždy ujistila, že škola při vyhodnocování výsledků zůstane v anonymitě.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Základním výzkumným souborem byla školská zařízení pro zájmové vzdělávání působící na území Jihočeského kraje, vybraný vzorek byl tvořen osmi zařízeními, z nichž čtyři integraci v zájmovém vzdělávání realizují a čtyři nikoli. Rozhovory jsem vedla vždy s vedoucími pracovníky odpovědnými za činnost školních družin a s řediteli středisek volného času. Rozhovor ve školních klubech jsem neprovedla, ve většině škol klub nefungoval. Výsledky odpovědí budu vyhodnocovat individuálně pro každé školské zařízení zvlášť a dále uvedu pro každé pracoviště poznámky ke školnímu vzdělávacímu programu.

Výzkumný vzorek je tvořen dvěma skupinami zařízení:

První jsou školská zařízení, která integrují děti s SPU nebo děti s ADHD, které také patří do kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami podle školského zákona. Tyto děti jsou specifickou skupinou a blíží se dětem bez zdravotního postižení. Práce s dětmi s SPU a ADHD je svým způsobem specifická, ale záměrně jsem tato zařízení zařadila do vzorku, která v zájmovém vzdělávání neintegrují. Domnívám se, že většina školských zařízení realizující zájmové vzdělávání má zkušenosti s integrací těchto dětí, kdy při jejich integraci není potřeba přizpůsobovat nějak výrazně podmínky ve školském zařízení.

Druhou skupinu tvoří školská zařízení integrující děti se specifickými vzdělávacími potřebami podle školského zákona, jedná se o zdravotní postižení mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami nebo autismus. V mé diplomové práci zjišťuji především, zda jsou integrovány děti s tímto typem postižení, a nezaměřuji se na integraci dětí s SPU a ADHD.

Výzkum probíhal od měsíce května do konce června v pracovním prostředí dotazovaných. Vždy před provedením rozhovoru jsem požádala ředitele zařízení, zda mi povolí rozhovor s vedoucími pracovníky školských zařízení provést. Ředitele školského zařízení jsem vždy ujistila, že škola při vyhodnocování výsledků zůstane v anonymitě.

4. Výsledky

4.1 Případová studie 1

Jedná se o školní družinu venkovského charakteru působící ve městě s počtem obyvatelstva 1011. Školní družina má samostatnou budovu stojící vedle školy, přes oběd do jedné hodiny družina využívá prostory školy. Vychovatelka s dětmi je v prostorách 5. třídy, která je v prvním patře, kdy přístup do patra není bezbariérový. Zřizovatelem školní družiny je město, ve kterém se nachází. Financována je prostřednictvím MŠMT. Budova a prostory školní družiny jsou nevyhovující a příští rok proběhne rekonstrukce. Ve škole jsou k dispozici tři videa, DVD přehrávač, videokamera, digitální fotoaparát, počítače s přístupem na internet, dataprojektory a jedna interaktivní tabule. Tyto pomůcky mohou využívat i děti docházející do školní družiny. Ve školní družině je zapsáno 52 dětí, které se během dne vystřídají, někteří chodí odpoledne na kroužky a na jednu vychovatelku připadá maximálně 30 dětí. Děti si mohou vybrat z pestré nabídky kroužků například turistický a výtvarný kroužek, aerobik, florbal, fotbal, dramatickou výchovu, chemická a fyzikální praktika a výuku francouzského, ruského a anglického jazyka.

Výstupy z případové studie

Při případové studii jsem se při rozhovoru s vedoucími pracovníky dotazovala, zda integrují v běžném i zájmovém vzdělávání. Myslím si, že tyto dvě oblasti spolu úzce souvisí, a v případě, kdy má škola zkušenosti s integrací dětí v běžném vzdělávání, pak je větší pravděpodobnost, že děti se zdravotním postižením dochází i do zájmového vzdělávání.

Škola v současné době v běžném vzdělávání integruje žáky s SPU a ADHD a dva chlapce v 5. třídě se zdravotním postižením. V případě potřeby vychovatelka při vyučování plní funkci asistenta pedagoga, ale přesnou diagnózu chlapců nezná. Chlapci mají stanovený individuální vzdělávací plán a po vyučování chodí domů.

V zájmovém vzdělávání v současné době školní družina neintegruje žádné dítě se zdravotním postižením. Do družiny dochází děti s SPU a ADHD. Vychovatelka z minulých školních let nemá zkušenosti, že by v družině při zájmovém vzdělávání integrovala děti s mentálním či tělesným postižením.

Vychovatelka uvádí: „*Družina se nachází v malém městě, a tudíž je zájem ze strany dětí s postižením a rodičů malý, a škola zatím nebyla nucena situaci ohledně integrace řešit.*“

Do budoucna v případě zájmu rodičů by vedení školy chtělo při integraci vyhovět a přizpůsobit podmínky v družině. V příštím roce proběhne rekonstrukce družiny, kde bude bezbariérový přístup a v případě potřeby by vedení školy zajistilo asistenta.

Vstup do školy není bezbariérový a družina prostory školy také využívá a vybudování výtahu by bylo pro malou školu finančně náročné. Problémem je 52 zapsaných žáků na jednu vychovatelku, a proto integrace u některých typů zdravotního postižení do družiny je bez osobní asistence nemožná. V kompenzačních pomůckách problém není, dají se zakoupit či vypůjčit od neziskových organizací pracujících s dětmi s postižením. Nedostatek peněz na zakoupení pomůcek zařízení neshledává jako závažný problém. Vedoucí družiny za bariéru v integraci nepovažuje nedostatek informací pracovníků o dětech s postižením. „*Myslí si, že v dnešní době je povědomí pedagogických pracovníků i laické veřejnosti o zdravotně postižených lidech a jejich potřebách dobré, hodně informací se dozvědí ve sdělovacích prostředcích.*“ Škola žádné přednášky pro pedagogické pracovníky ohledně zdravotně postižených nepořádá.

Vychovatelka má zkušenosti s tím, že rodiče zájem o integraci nemají, protože se jedná o malé město. Rodiče získávají informace ze sdělovacích prostředků, a pokud se dostanou do situace, kdy mají dítě se postižením ve školním věku, přijdou se zeptat a škola jim zprostředkuje informace.

Některé položené otázky zjišťují faktory ovlivňující integraci, osobní přístup a motivaci jednotlivých pedagogických pracovníků školských zařízení. Níže uvádím autentické citace respondentů:

„*Do školní družiny žádné zdravotně postižené dítě nedochází a za mé třicetileté praxe, k nám dítě s tělesným či mentálním postižením nechodilo. Zkušenosti mám jenom s lehkým zdravotním postižením, když vypomáhám v 5. třídě, do které chodí dva zdravotně postižení mobilní chlapci. Integrovat žáky se zdravotním postižením ano, není dobré je vyčleňovat a izolovat od společnosti. Myslím, že integrace je prospěšná pro*

obě strany, zdravé děti by se naučily respektovat zdravotně postižené, pomáhat jim, tolerovat a neublížovat.“

Školní vzdělávací program a výroční zprávu školní družiny mi vedoucí vychovatelka po vyžádání k nahlédnutí nepůjčila, protože materiály neměla k dispozici. Nevěděla a nebyla si jistá, zda jsou ve školním vzdělávacím programu uvedeny nějaké informace ohledně integrace dětí se specifickými vzdělávacími potřebami. Školní družina neintegruje, tudíž ve školním vzdělávacím programu není o integraci v zájmovém vzdělávání žádná zmínka.

Vyhodnocení případové studie

Škola s integrací v běžném a zájmovém vzdělávání nemá moc zkušeností, což je podmíněno malým městem. Rodiny z města a přilehlých vesnic nemají o integraci zájem a vedení školy a vychovatelka družiny tudíž nemusí reagovat na integrační tendence ve školství. Školní družina v současné době nemá vhodné podmínky pro integraci. Budova školní družiny je samostatná a má bezbariérový přístup, ale používá i prostory školy v prvním patře a ta není bezbariérová. Bezbariérovost v budově by v případě integrace žáka s tělesným postižením muselo vedení školy řešit například vybudováním výtahu nebo plošiny sloužící k pohybu v budově. Pokud by ve škole nebyly uzpůsobeny podmínky pro integraci dítěte s tělesným postižením, rodina by ho musela vozit do jiného města asi 18 km, kde jsou školy s bezbariérovým přístupem. Školní družina je personálně obsazena jednou vychovatelkou, kdy v případě integrace dítěte s tělesným, mentálním a kombinovaným postižením v zájmovém vzdělávání by škola musela zaměstnat ještě jednu vychovatelku, nebo zajistit osobního asistenta. Počet dětí v družině je maximálně naplněn. Z rozhovoru s vychovatelkou bylo patrné, že její osobní přesvědčení o integraci je pozitivní a v případě potřeby by vedení školy podmínky ve školní družině přizpůsobilo potřebám dítěte.

Případová studie 2

Školní družina je součástí budovy školy, která se nachází v malém městě s počtem obyvatelstva 6 213. Zřizovatelem je město a financována je prostřednictvím MŠMT a platbou od dětí 60 Kč za měsíc. Budova školy spolu s družinou se nachází nedaleko náměstí při hlavní silnici. Do družiny chodí děti žijící ve městě a v okolních

vesnicích. Školní družina a klub jsou vybavené novým nábytkem. Pracovníci školy a vychovatelky mohou spolupracovat s pedagogicko-psychologickou poradnou ve Strakonících, která má pobočku v místě školy. Pedagogický sbor družiny se skládá ze čtyř vychovatelek, které spravují 4 oddělení, do kterých dochází celkem 131 dětí. Ve škole pracuje výchovná poradkyně, metodik prevence sociálně patologických jevů a dvě koordinátorky školního vzdělávacího programu Škola pro život – šance pro všechny. Dyscentrum Strakonice nabízí škole možnost se účastnit logopedických cvičení. Škola žákům nabízí kytarový kroužek, dovedné ruce, anglický jazyk, paličkování, šachy, přírodovědný, logopedii, dyslexii a taneční kroužek Prim.

Výstupy z případové studie

Nyní škola v běžném vzdělávání integruje žáky s SPU a ADHD, v minulosti škola integrovala imobilní dívku do 4. třídy, která byla na vozíku a při vyučování měla ve třídě postel, teď chodí do speciální školy. Ve škole má málo zkušeností s integrací, protože ve městě mají děti se zdravotním postižením dispozici speciální školu.

V zájmovém vzdělávání škola integruje žáky s SPU a ADHD. Vychovatelka uvedla: *„Práce s nimi je časově a psychicky náročná a někdy je to na úkor ostatních dětí, jinak žádné dítě s postižením podle školského zákona v družině neintegrujeme.“* Vychovatelka si nevzpomíná, že by v minulosti do družiny chodilo těžce mentálně nebo tělesně postižené dítě. Do budoucna se vedení školy a vychovatelka integraci v zájmovém a běžném vzdělávání nebrání, záleželo by na typu postižení a na osobní asistenci.

Přístup do družiny do prvního patra je bezbariérový, zdravotně postižené děti mají k dispozici výtah. Prostory v družině jsou problémem, dvěma malými místnostmi s úzkými zárubněmi invalidní vozík neprojede. Nevýhodou jsou velké kolektivy dětí na jednoho pracovníka, pomoc osobního asistenta je nutná v případě zdravotně postiženého dítěte v družině. Problémem je nedostatek financí ve školství na osobního asistenta, který není ve školské legislativě zmíněn jako pracovník školy. Rodina by si musela osobního asistenta zaplatit nebo by žákovi musel asistenta poskytovat někdo

z rodinných příslušníků. Kompenzační pomůcky by si družina zajistila vypůjčením od speciální školy, která ve městě sídlí. Vychovatelka uvádí: „*Někdy může být problémem i domluva s rodiči. Bariérou při integraci není neinformovanost pracovníků, kteří mají možnost si informace o typech postižení vyhledat v odborné literatuře.*“ Žádné přednášky škola nepořádá a na semináře týkající se dětí se zdravotním postižením zaměstnanci školy nejezdí.

Zkušenosti vedoucí družiny jsou minimální, nemá pocit, že by se rodiče zajímali o integraci zdravotně postižených. Rodiče, pokud mají zájem, se přijdou do školy zeptat a informace jim budou poskytnuty. Škola z vlastní iniciativy rodiče neinformuje o možnostech vzdělávání zdravotně postižených v běžném a zájmovém vzdělávání. Některé položené otázky zjišťují faktory ovlivňující integraci, osobní přístup a motivaci jednotlivých pedagogických pracovníků školských zařízení. Níže uvádím autentické citace respondentů:

„Za svoji dobu působení v družině nemám zkušenosti s integrací dětí s mentálním a tělesným postižením v zájmovém vzdělávání. Mám osobní zkušenost s imobilní dívkou, která k nám chodila do školy do 4. třídy, byla na vozíku. Integrovat při zájmových činnostech ano, ale musí být k tomu škola i družina personálně, materiálně a architektonicky vybavena. Pozitivním přínosem integrace je navázání vzájemného vztahu dětí se zdravotním postižením spolu se zdravými dětmi, které by se učily jim pomáhat a respektovat je. Když jsme integrovaly v běžném vzdělávání dívku, o které jsem se zmiňovala, zdravé děti žárlily, že jí je věnovaná větší pozornost.“

Ve školním vzdělávacím programu družiny je uvedeno, že podněcují a motivují nejen talentované a nadané žáky, ale i žáky se specifickými vzdělávacími potřebami a respektují individuální schopnosti a dovednosti dětí. Výroční zpráva z roku 2007-2008 uvádí, že škola pracuje se žáky integrovanými z důvodu specifických vývojových poruch učení a chování. Děti jsou plně integrované, navštěvují speciální cvičení pro nápravu poruch učení, podle potřeby pracují podle individuálního vzdělávacího plánu. Děti s vadami výslovnosti navštěvují logopedický kroužek.

Vyhodnocení případové studie

Škola se zaměřuje především na integraci dětí se specifickými poruchami učení, tělesně nebo mentálně zdravotně postižené v zájmovém a běžném vzdělávání neintegruje. Zájem o integraci ze strany rodičů je nízký, což může být ovlivněné tím, že se jedná o malé město, kde působí speciální škola. Přístup do prostor školní družiny je bezbariérový, děti mají k dispozici výtah. V zájmovém vzdělávání nastává problém s malými prostory v družině. Záručně ve dveřích jsou nevyhovující pro průjezd invalidním vozíkem. Počet dětí v družině je maximálně naplněn a na zajištění asistenta nemá škola peníze. Motivace vychovatelky ohledně integrace spočívá v názoru, že družina musí být materiálně, personálně a architektonicky uzpůsobená pro děti s postižením. Ve školním vzdělávacím programu družiny je uvedeno, že podněcují a motivují děti se specifickými vzdělávacími potřebami, což nelze ze strany vychovatelky úplně vždy realizovat u některých typů postižení, protože podmínky v družině pro integraci nejsou ideální.

Případová studie 3

Družina je součástí velké školy nachází se ve velkém městě s počtem obyvatelstva 29 878. Družina sídlí na klidném místě naproti parku, přes který trvá cesta do centra 10 minut. Zřizovatelem je město a je financována prostřednictvím MŠMT a prostřednictvím grantů. Ve školním roce 2008/09 se podařilo prostřednictvím grantového projektu Modernizace sportovišť zajistit generální rekonstrukci stávajících hřišť, a tím částečně zlepšit podmínky pro tělesnou výchovu a sport žáků i jejich volnočasové vyžití a rozvoj jejich aktivit. Školní družina je členěna na 6 oddělení, v každém oddělení je maximální počet 30 žáků a od příštího školního roku se bude otvírat 7. oddělení. Prostory jsou vybaveny odpovídajícím nábytkem, pomůckami, stolními hrami, časopisy, sportovním náčiním a počítači. Pro pobyt venku využívá školní družina hřiště v areálu školy, pro vycházky blízké okolí školy. Pedagogické působení zajišťuje 5 plně kvalifikovaných vychovatelek, které se vzájemně doplňují ve svých specializacích: hra na flétnu, dramatická výchova, tanec, základy ručních prací, plavání. Vychovatelky si neustále prohlubují své znalosti v akreditovaných kurzech i samostudiem. V budově školy působí výchovný poradce a psycholog, který je k dispozici dětem i pedagogům.

výstupy z případové studie

V běžném vzdělávání škola integruje žáky s SPU a ADHD, žáky s lehkou mozkovou dysfunkcí, 2 žáky se zrakovým postižením a jednoho žáka s vadou řeči. V minulosti docházela do školy dívka, která chodila, o berlích a matka dívky zajišťovala funkci osobního asistenta, doprovázela ji do školy a ze školy. Zájmového vzdělávání se dívka neúčastnila.

V současné době podle poznatků vedoucí vychovatelky jsou v družině integrováni žáci s SPU a ADHD. Vychovatelka chlapce s ADHD motivuje k lepšímu výkonu ve škole, který má negativistický postoj ke vzdělání, hodně komunikuje s rodiči, kteří jsou důležitým faktorem ovlivňujícím integraci. Ani v minulosti škola nemá s integrací v zájmovém vzdělávání žádné zkušenosti s dětmi s mentálním a fyzickým postižením, v družině se pracuje hlavně s dětmi s SPU a ADHD. Vedoucí družiny by se integraci do budoucna nebránila, problémem by ovšem bylo integraci personálně zvládnout a záleželo by na vedení školy, jak by se k situaci postavilo, protože ve škole není bezbariérový přístup.

Hlavní překážkou jsou architektonické problémy, přístup do družiny není bezbariérový, výtah v budově není k dispozici. Budova, kde družina sídlí, je velká a prostorná, na chodbách jsou schodiště a dveře. Prostory v družině nejsou problémem, oddělení jsou prostorná a pro invalidní vozík jsou zhruba daleko od sebe. Vedoucí družiny spatřuje jako problém nedostatek peněz na zajištění osobního asistenta a bezbariérovosti. Všechna oddělení družiny jsou kapacitně naplněna. Kompenzační pomůcky družina nemá k dispozici, zatím je nepotřebovala. Vedoucí uvádí: *„Obstarávání informací a znalostí o dětech se zdravotním postižením, které jsou integrovány v družině, je v kompetencích a přístupu každé vychovatelky. Ve škole je k dispozici školní psycholog, s kterým problémy ohledně dětí mohou pracovníci školy konzultovat.“* Zatím žádné školení zaměřující se na integraci dětí se zdravotním postižením škola nerealizovala.

Zájem ze strany rodičů je nízký, a to vlivem toho, že družina nemá bezbariérový přístup a dvě školská zařízení sídlící ve městě mají zajištěn bezbariérový přístup, více zkušeností a jsou na integraci připravené. Rodiče jsou informovaní, pokud mají zájem o

integraci, přijdou se do školy zeptat. Škola transparentní není, záleží na individuálním přístupu každého z rodičů.

Některé položené otázky zjišťují faktory ovlivňující integraci, osobní přístup a motivaci jednotlivých pedagogických pracovníků školských zařízení. Níže uvádím autentické citace respondentů:

„Zkušenosti s tělesným a duševním postižením nemám, pracuji s dětmi s SPU a ADHD. Pokud závažnost postižení umožňuje integraci, integrovat ano. Já osobně mám kladný postoj k integraci, pracuji ve škole jako asistent logopedie. Je nutné děti s postižením integrovat, aby si intaktní děti uvědomily hodnotu zdraví. V dnešní moderní společnosti by se děti se zdravotním postižením neměly vyčleňovat z běžného školského systému a společnosti. Integrace má psychologický význam, jak pro zdravotně postižené, tak pro zdravé děti.“

Ve školním vzdělávacím programu družiny je uvedeno, že podněcují a motivují nejen talentované a nadané žáky, ale i žáky se specifickými vzdělávacími potřebami a respektují individuální schopnosti a dovednosti dětí. Ve výroční zprávě školy je napsáno, že škola pečuje o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, úzce spolupracuje a konzultuje s pedagogicko psychologickou poradnou a dalšími institucemi.

Vyhodnocení případové studie

Vychovatelky v družině se moc nesetkávají s dětmi s postižením při zájmovém vzdělávání. Pracují hlavně s dětmi s SPU a ADHD a mají zkušenost se dvěma dětmi se zrakovým postižením a s dítětem s vadou řeči, které jsou integrováni v běžném a zájmovém vzdělávání. Zájem ze strany rodičů je nízký, družina a prostory školy nejsou bezbariérové, další dvě školská zařízení ve městě jsou architektonicky vhodná a pro integraci připravená. V případě potřeby si rodiče vyberou školu, která je technicky, personálně a materiálně připravená žáky integrovat. Prostory v družině nejsou problémem. Kapacitně jsou oddělení naplněna a vedoucí vidí problém v zajištění osobního asistenta. Vedoucí vychovatelka se přiklání k pozitivnímu přístupu. V dnešní moderní společnosti děti se zdravotním postižením nesmíme vyčleňovat z běžného ani zájmového vzdělávání. Podle údajů uvedených ve školním vzdělávacím programu se

družina integraci nebrání, z mých osobních zkušeností si myslím, že děti s tělesným postižením by do družiny mohly docházet jenom za pomoci asistenta, architektonicky je budova školy pro pohyb bez pomoci jiné osoby nevyhovující.

Případová studie 4

Družina sídlí v budově školy je umístěna zhruba 300 m od autobusového nádraží a asi 500 m od vlakové zastávky. Zřizovatelem je město, které hradí provozní náklady a další finance získává prostřednictvím MŠMT. Školní družina má v budově čtyři oddělení. Zájmové vzdělávání je řízeno kvalifikovanými odborníky. Všechny čtyři vychovatelky mají pedagogické vzdělání a mnohaletou praxi. Vzájemně se doplňují ve svých specializacích: dramatická výchova, tělovýchovná činnost, výtvarná činnost, základy ručních prací a základy práce s počítačem. Pro různé volnočasové aktivity může družina využívat školní dvůr. Kroužky jsou nabízeny dětem jako rozšíření specializace nebo zpestření jejich vzdělávací dráhy.

Výstupy z případové studie

Nyní škola integruje v běžném vzdělání žáky se SPU a ADHD. Škola v minulém školním roce integrovala chlapce se zbytky sluchu.

Družina při zájmových činnostech integruje žáky se SPU, ADHD. Do družiny chodil žák se zbytky sluchu, kde s ním vychovatelka cvičila logopedii za pomoci SPC, jiné zkušenosti vychovatelka nemá. *„Integraci se nebráním a celé vedení školy se snaží všem dětem vyjít vstříc a uzpůsobit podmínky ve škole, bezbariérový vstup ve škole by v případě potřeby muselo město zajistit.“*

Nedostatek financí jako překážku vychovatelka družiny neshledává, peníze na děti se zdravotním postižením dostává od kraje. Kompenzační pomůcky mají v družině zajištěné a v případě potřeby se vypůjčí nebo zakoupí. Problémem jsou velké kolektivy dětí, menší počet dětí v družině přispívá k lepšímu individuálnímu přístupu k dětem s postižením. Problémem je osobní asistent, kterého škola v současné době pro zájmové vzdělávání nemá k dispozici a který při integraci dětí s tělesným postižením je nezbytný. Družina je v prvním patře a vchod do budovy i v prostorách školy není bezbariérový. *„Neinformovanost pedagogického sboru nepovažuji za bariéru*

bránící integraci, zástupkyně ředitele pořádá sezení s vychovatelkami ohledně dětí se zdravotním postižením a SPU. Vychovatelky mají možnost získávat informace a zajistit lepší přístup k dětem s postižením.“

Rodiče chodí do školy a mají zájem o integraci do běžného vzdělávacího proudu, tak do zájmového vzdělávání. Rodiče mají informace, škola je informuje na třídních schůzkách a při zápise do 1. třídy nebo se v případě potřeby přijdou zeptat.

Některé položené otázky zjišťují faktory ovlivňující integraci, osobní přístup a motivaci jednotlivých pedagogických pracovníků školských zařízení. Níže uvádím autentické citace respondentů:

„Zkušenosti se zdravotně postiženými dětmi mám dostatečné, pracuji s nimi a aktivně se zapojuji při integraci především se žáky s SPU. Děti se zdravotním postižením je potřeba integrovat do běžného dětského kolektivu. Pro zdravé děti i postižené je integrace přínosná, mají pocit, že nejsou vyčleňovány ze společnosti a osvojují si vzorce chování zdravých dětí. Hlavní myšlenkou celého vedení školy je nevyčleňovat děti se zdravotním postižením od vrstevníků, dát jim stejné šance při vzdělávání v běžné škole i v zájmovém vzdělávání. Při integraci děti s postižením nejsou separovány od ostatních a jsou součástí běžného kolektivu dětí.“

Ve školním vzdělávacím programu družiny je stanoveno, že vzdělávací nabídka je velmi pestrá a zároveň umožňuje přizpůsobení osobním potřebám a zaměření každého žáka. Škola je určena pro všechny žáky bez ohledu na jejich vrozené schopnosti či předpoklady.

Vyhodnocení případové studie

Školské zařízení má nejvíce zkušeností s péčí o žáky s SPU a ADHD v zájmovém vzdělávání. Vychovatelka uvedla, že rodiče o integraci v zájmovém vzdělávání mají zájem. Podle toho, že zájmového vzdělávání se účastní především děti s SPU a ADHD a s jiným postižením se v družině nesešli, tak zájem rodičů není velký. Družina je v prvním patře a vchod do budovy i v prostorách školy není bezbariérový. Nedostatek financí vedení školy a zajištění kompenzačních pomůcek neshledává vedoucí jako problém. Možnou bariérou je osobní asistent, kterého družina

v současné době nemá k dispozici. Vychovatelka se integraci nebrání a vedení školy se snaží všem dětem a rodičům vyjít vstříc a uzpůsobit podmínky podle jejich potřeb. Školní vzdělávací program družiny je obsahově krátký a informace o dětech se specifickými vzdělávacími potřebami jsou v dokumentu uvedeny velice okrajově. Přístup školského zařízení k integraci vyplývá ze ŠVP a je tomu tak i ve skutečnosti.

Případová studie 5

Níže uvedená školská zařízení integrují v zájmovém vzdělávání:

Školní družina má samostatný pavilón, který navazuje na hlavní budovu školy. Zřizovatelem je město s počtem obyvatelstva 29 878 a je financována prostřednictvím MŠMT a grantů. Spádová oblast školní družiny je velice široká, navštěvují ji i děti z okolních obcí. V blízkosti školního areálu je autobusová i vlaková zastávka. Naproti školní družině se nachází letní kino a park, sportovní areál - tenisové centrum, zimní stadion, plavecký bazén, fotbalový a atletický areál. Pavilon školní družiny je po povodních zrekonstruován, má šest oddělení s velkou centrální halou a balkonem určeným k relaxaci dětí. Celý pavilon je moderně vybavený. V areálu školy se nachází hřiště s umělým povrchem, dvě basketbalová a čtyři volejbalová hřiště, která jsou k dispozici dětem ze školní družiny. Součástí pedagogického sboru je šest vychovatelek.

Výstupy z případové studie

V běžném a zájmovém vzdělávání škola v případě zájmu integruje, nemá s tímto trendem špatné zkušenosti. Školní družina je na integraci architektonicky uzpůsobena. Do běžného vzdělávání jsou integrovány děti s SPU a chlapec na vozíku, který má svého asistenta pedagoga, jehož úkolem je splňovat i funkci osobního asistenta. Chlapec do družiny nechodí.

V tomto školním roce v zájmovém vzdělávání družina integruje děti s SPU a ADHD a chlapce s diabetem mellitus, podle vymezení pojmu ve školském zákoně se nejedná o dítě se zdravotním postižením. *„Práce s chlapcem v družině je jiná než s ostatními dětmi. U chlapce mám větší zodpovědnost než u zdravých dětí, musím neustále hlídat čas, kdy musí chlapec jíst a kdy mu mám píchnout inzulin.“*

Družina v minulosti integrovala dívku se silnou zrakovou vadou, chlapce se silnou vadou sluchu, který měl kochleární implantát, a chlapce s tělesným postižením na vozíku, který ve 2. třídě přestoupil do Jedličkova ústavu. Z odpovědi vychovatelky bylo zřejmé, že práce vychovatelek byla náročnější, měly větší zodpovědnost, více práce a méně času na ostatní děti v družině. Většina dětí zdravotně postiženým kamarádům pomáhala. V budoucnu se vedení školy a družiny bude snažit rodičům i dětem se zdravotním postižením vyhovět, pro integraci jsou v budově zajištěné podmínky.

Bezbariérovost do družiny a školy je zajištěna, ve dveřích nejsou prahy a k pohybu v budově školy slouží výtah. Kompenzačními pomůckami je družina vybavena pro chlapce se sluchovým postižením a pro dívku se zrakovým postižením byly k dispozici speciální hry. Problémem jsou velké kolektivy dětí v družině, na 30 dětí jedna vychovatelka. U tělesného postižení vychovatelka nemůže zajišťovat osobní asistenci, a to je problém. Bariérou je, že osobního asistenta škola nemůže přijmout jako pedagogického pracovníka, může zaměstnat v běžném vzdělávání asistenta pedagoga. Osobního asistenta do družiny si musí zajistit a zaplatit rodiče sami, například z příspěvku na péči. *„Neinformovanost pedagogických pracovníků není bariéra, v dnešní době jsou jedinci se zdravotním postižením součástí společnosti, nejsou izolováni a veřejnost má povědomí a informace.“* Učitelé a vychovatelky mají možnost jezdit na školení, kde se hovoří o různých typech zdravotního postižení a přístupu k nim.

Rodiče do školy chodí a ptají se vychovatelky hned při předpisu do školy, zda jejich dítě se zdravotním postižením může chodit do družiny. Názor vedoucí družiny: *„Rodiče mají zájem o integraci, která jim přináší pocit naděje na zlepšení zdravotního stavu a pocity, že jejich děti nejsou vyčleňovány a není s nimi zacházeno jako by byly odlišné. Většinou je s rodiči dobrá spolupráce a lze se domluvit oboustranně.“* Vedoucí při rozhovoru uvedla, že rodiče mají potřebné informace, přijdou se zeptat, je to v jejich zájmu. Vychovatelka rodiče informuje na třídních schůzkách o možnostech zájmového vzdělávání v družině. Škola se na veřejnosti prezentuje pomocí svých internetových stránek. Činnost školy je prezentována v regionálním tisku.

Některé položené otázky zjišťují faktory ovlivňující integraci, osobní přístup a motivaci jednotlivých pedagogických pracovníků školských zařízení. Níže uvádím autentické citace respondentů:

„Do družiny docházel chlapec se silnou vadou sluchu, dívka se silnou zrakovou vadou a chlapec na vozíku. V rámci mojí práce v družině jsem se s dětmi se zdravotním postižením setkávala. Mám pozitivní vztah k integraci, která je přínosná pro zdravé i postižené děti. Integrace by mohla přinést lepší vzájemné porozumění na straně zdravotně postižených a společnosti. Integrovat podle možností školského zařízení.“

Družina podle ŠVP podněcuje a podporuje nejen talentované žáky, ale i handicapované se specifickými vzdělávacími potřebami. Pracovníci družiny jsou připraveny s nimi adekvátně pracovat. Výroční zpráva 2008- 2009 uvádí, že školu navštěvují žáci se zdravotním postižením. K specifickým potřebám dítěte je při jeho vzdělávání přihlédnuto. Základem vzdělávání a výchovy integrovaných žáků je úzká spolupráce s Pedagogicko psychologickou poradnou a se Speciálně pedagogickým centrem.

Vyhodnocení případové studie

Školní družina integruje žáky s SPU a ADHD, chlapce s diabetem mellitus. V minulém školním roce byl v zájmovém vzdělávání integrován, chlapec se silnou vadou sluchu, který měl kochleární implantát, chlapec s tělesným postižením na vozíku, který ve 2. třídě přestoupil do Jedličkova ústavu a dívka se silnou zrakovou vadou. Rodiče mají zájem o integraci. Družina je technicky, personálně i zkušenostně připravená integrovat děti s postižením v zájmovém i běžném vzdělávání. V zájmu vedoucí družiny a ředitele je přizpůsobit podmínky a integrovat děti s různým typem postižení. Vedoucí družiny byla hodně zkušená a informovaná, co se týká integrace v zájmovém vzdělávání. Bezbariérovost do družiny a školy je zajištěna, ve dveřích nejsou prahy a k pohybu v budově školy slouží výtah. Kompenzačními pomůckami je družina vybavena a v případě potřeby podle typu postižení pomůcky opatří. I tato družina se shoduje s ostatními školskými zařízeními a problém spatřuje ve velkém kolektivu dětí, s 30 dětmi pracuje jedna vychovatelka. Ze všech dotazovaných školských zařízení v této školní družině byly integrovány děti i s vážným tělesným

postižením při zájmovém vzdělávání. Vedoucí družiny je v této oblasti hodně zkušená a informovaná. Myslím si, že toto zařízení uvedené podmínky ve ŠVP pro děti se specifickými vzdělávacími splňuje.

Případová studie 6

Školní družina je součástí velké budovy školy, která působí ve městě s počtem obyvatelstva 23 857, zřizovatelem je město, financí se družině dostává z MŠMT a kraje. Budova školy je umístěna nedaleko vlakového a autobusového nádraží. Vedle školy je rozsáhlý sportovní areál s běžeckým oválem a fotbalovým hřištěm, sportovní areál s tenisovým kurtem, cvičnou stěnou na tenis a s hřištěm na volejbal, basketbal, házenou a další sporty. Prostory pro volný čas využívají děti při tělesné výchově a děti docházející do školní družiny. Školní družina má 7 oddělení, kde je zapsáno celkem 272 dětí a pracuje s nimi 9 vychovatelů. Škola ohledně integrace zdravotně postižených dětí spolupracuje s Arpidou, PPP, SPC a komisemi MÚ. Za zmínku stoj, že škola již 10 let působí v projektu „Bezbariérové umístění handicapovaných dětí“ název projektu Stonožka, na základě kterého je ve škole zajištěn bezbariérový přístup do tříd.

Výstupy z případové studie

Škola v tomto školním roce integrovala v běžném vzdělávání dva chlapce na vozíku, dívku s vývojovou dysfázií, dívku s mentální retardací prvního stupně, děti s ADHD a SPU. Škola chce i nadále umožňovat získání základního vzdělání tělesně postiženým i jinak handicapovaným žákům z našeho regionu, a to formou individuální integrace těchto žáků v běžných třídách. Má to obrovský morální vliv jak na postižené žáky, ale i na všechny ostatní žáky školy i jejich rodiče.

V současné době do družiny dochází dívka s vývojovou dysfázií, dívka s mentální retardací prvního stupně a děti s ADHD a SPU. Vedení školy vytváří podmínky pro integraci dětí v zájmovém vzdělávání s jakýmkoliv typem zdravotního postižení.

„Do budoucna pro lepší integraci v zájmovém vzdělávání je zapotřebí, aby i školní družina byla bezbariérová a zajistila se pomocí osobního asistenta, pak není problém děti s tělesným či kombinovaným postižením integrovat.“

Škola má bezbariérový přístup zajištěn pouze do tříd za pomoci výtahu a nájezdů, družina je v prvním patře, kde bezbariérový přístup není. Problémem školy jsou nedostatečné prostory školní družiny, pro vozíčkáře by byl pohyb v místnosti zcela nemožný. Škola družině poskytuje velmi malé čtyři učebny, které svým charakterem nevyhovují požadavkům družiny. Bariérou je vysoký počet dětí na oddělení a jenom 6 vychovatelek z toho jenom 3 pracují na plný úvazek. V družině nejsou zajištěné bezbariérové toalety a hygienické potřeby pro vozíčkáře a problémem je i nedostatek financí. Kompenzační pomůcky do družiny lze zakoupit. *„Nedostatek informací o zdravotně postižených dětech jako bariéru u pedagogických pracovníků nepovažují, záleží na individuálním přístupu a ochotě vychovatelek, zda si informace obstarají. Žádné školení o integraci v zájmovém vzdělávání a o přístupu k dětem s postižením škola neorganizuje.*

Vedoucí je názoru, že rodiče mají zájem o integraci do družiny. Škola je známá integrací žáků se zdravotním postižením v běžném vzdělávání. Rodiče informace o nabídce a možnostech školy mají, chodí se osobně ptát a škola o svých činnostech včetně o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami informuje na internetových stránkách, v místním deníku a na třídních schůzkách.

Některé položené otázky zjišťují faktory ovlivňující integraci, osobní přístup a motivaci jednotlivých pedagogických pracovníků školských zařízení. Níže uvádím autentické citace respondentů:

„Osobní zkušenosti jsme získala ve školní družině, moje oddělení se specializuje na děti s ADHD, práce s nimi je někdy složitá, nechtějí spolupracovat, nedá se s nimi nic dlouho dělat a mám pocit, že je to někdy na úkor ostatních dětí, kdy se jim nemohu tolik věnovat. Integrovat ano, ale je zapotřebí u některých typů postižení zajistit osobního asistenta, bez něj se v družině neobejdeme. Utváří se lepší vztahy mezi společností a zdravotně postiženými lidmi. Bariéra mezi zdravotně postiženými dětmi a

zdravými dětmi je odstraněna. Pro zdravé děti je běžné, že do naší školy chodí i děti s postižením, spolupracují a pomáhají jim a přístup učitelů se také zlepšil.“

Ve školním vzdělávacím programu školy je napsáno, že škola v běžném vzdělávání pracuje s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Na škole pracují pedagogičtí asistenti, kteří mají na starost lehce mentálně postižené děti, zajišťují speciální pomůcky a podílejí se na výuce. Škola je částečně bezbariérová, umožňuje i vzdělávání tělesně handicapovaným dětem. Ve školním vzdělávacím programu družiny o integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami není nic uvedeno. Ve výroční zprávě za školní rok 2008-2009 je uvedeno, že škola má problémy s malými a nevyhovujícími prostory školní družiny pro žáky intaktní i pro žáky se zdravotním postižením. Zřizovatel přislíbil pomoc tím, že prostory blízké školky poskytne pro školní družinu, ale bohužel budova byla přidělena jinému subjektu.

Vyhodnocení případové studie

V zájmovém vzdělávání škola integruje žáky s SPU a ADHD, dívku s vývojovou dysfázií a dívku s mentální retardací a je ochotná v případě zájmu integrovat i žáky s jiným zdravotním postižením. Rodiče mají zájem o integraci do družiny, škola je známá integrací dětí se zdravotním postižením v běžném vzdělávání. Problémem pro školu je integrace dětí s tělesným postižením na vozíku v zájmovém vzdělávání, jak už jsem zmiňovala v charakteristice zařízení, škola se snaží vyřešit problémy s prostorem v družině. Oddělení družiny jsou prostorově nevyhovující a jsou v prvním patře, kam je přístup možný jenom po schodišti a kde není zajištěn bezbariérový přístup. V družině není uzpůsobené bezbariérové sociální zařízení pro děti na vozíku. Vedoucí družiny je názoru, že je třeba integraci dětí při zájmovém vzdělávání podporovat, na základě integrace se odstraňuje bariéra mezi zdravotně postiženými dětmi a zdravými dětmi. Vedení školy má zájem podporovat integrační tendence ve školství při zájmovém i běžném vzdělávání.

Případová studie 7

Dalším školským zařízením, které zprostředkovává zájmové vzdělávání je dům dětí a mládeže působící ve městě s počtem obyvatelstva 154 323. Zřizovatelem je

Jihočeský kraj – odbor školství a financován je z více zdrojů odbor školství – Jihočeský kraj, MŠMT, magistrát odbor životního prostředí, z programu „Klíče pro život“ a z EU. Dům dětí a mládeže realizuje 196 kroužků, soutěže a tábory. Kroužků se účastní během školního roku 2130 dětí. Hlavním cílem činnosti je působit preventivně ve výskytu sociálně patologických jevů ve společnosti. Z poptávky veřejnosti a zájmu dětí vznikla tato oddělení: umělecké studio s ateliéry – taneční, hudební a dramatický, výtvarný; oddělení turistiky, tělovýchovy a sportu; oddělení přírodovědy, oddělení techniky; oddělení vzdělávání a propagace; oddělení klubů a spolupráce se školami. Pod každým oddělením působí několik zájmových útvarů, které vedou interní, tak i externí pracovníci. DDM zastřešuje taneční skupiny, které dosahují výborných výsledků v republikových, evropských či světových soutěžích. Několikaletou tradici má pěvecký sbor Jitřenka, který mnohokrát vystupoval doma i v zahraničí. DDM organizuje sportovní turnaje (např. ve stolním tenise, ve vybíjené a odbíjené, v malé kopané, v ringu, v šachu a dámě, v šipkách, v bojovém umění atd.), zábavné hry a turisticko-poznávací výlety do přírody. O letních prázdninách se děti účastní táborů se sportovně-rekreační, rybářskou a výtvarnou náplní nebo se zaměřením na tanec a keramiku. Zařízení nabízí zájmové činnosti intaktním dětem a dětem se zdravotním postižením, které se mohou účastnit modelářského a rybářského kroužku, grafomotorických kurzů, keramiky a abiolympiády.

Výstupy z případové studie

DDM integruje děti s SPU a ADHD, s mentální retardací, neslyšící a autisty. Dětem se zdravotním postižením zařízení nabízí modelářský kroužek pro autisty a pro děti s mentální retardací, rybářský kroužek pro neslyšící. Dále se účastní grafomotorických kurzů pro děti s nesprávným úchopem psacího náčiní. K integraci má zařízení pozitivní vztah, pracovníci a ředitel spolupracují i s ostatními institucemi ve městě, které pracují se zdravotně postiženými lidmi. S dvěma organizacemi, které pracují s lidmi se zdravotním postižením, DDM pořádá jednou za 2 roky abiolympiádu, jejímž cílem je podpořit mentálně postižené lidi v jejich snažení i v životě.

Vstup do budovy není bezbariérový, jsou zde schody a nejsou vybudovány žádné plošiny. Počty dětí na kroužcích se snižují podle typu postižení na jednoho pracovníka. U některých kroužků a typů postižení je nezbytná osobní asistence. Finance pro zařízení není problém a kompenzační pomůcky pro děti zařízení zajistí. Veřejnost i pedagogičtí pracovníci mají možnosti si informace individuálně doplnit a účastnit se školení neinformovanost není významný faktor ovlivňující integraci.

Ředitel má zkušenosti se situací, kdy rodiče mají zájem, aby jejich děti se ZP využívaly kroužky, které DDM nabízí. *„Pedagogičtí pracovníci jsou ochotni pomoc a podat informace účastníkům i zákonným zástupcům a motivují je, aby měli zájem o placené nabízené aktivity. Informace se k veřejnosti dostávají prostřednictvím tisku, internetu a mají možnost si vyzvednout brožuru přímo v našem zařízení nebo jí děti dostanou na základních a středních školách, kde jsou o nabídkách DDM informovány. Propagace DDM je zajištěná přímou prezentací na různých akcích a v DDM jsou měsíčně aktualizovány nástěnky.“*

Některé položené otázky zjišťují faktory ovlivňující integraci, osobní přístup a motivaci jednotlivých pedagogických pracovníků školských zařízení. Níže uvádím autentické citace respondentů:

„Zkušeností se zdravotně postiženými mám hodně, do zařízení chodí děti s mentální retardací, autisti, ADHD a neslyšící. Integrace ano, pokud má zařízení vhodné podmínky. V našem zařízení je problém, že není bezbariérový přístup do budovy. Integrace v zájmovém vzdělávání je pro děti se zdravotním postižením přínosná, mají možnost trávit smysluplně volný čas a zapojovat se do společnosti. Osvojují si nové znalosti a dovednosti a navazují vztahy s vrstevníky.“

Ve školním vzdělávacím programu jsou uvedeny kroužky pro děti se specifickými vzdělávacími potřebami. Jedním z nich je grafomotorický kurz, jehož cílem je předejít problémům u dětí s diagnózou ADHD, LMD či SPU při psaní. Odstranění grafomotorických obtíží - vadného úchopu psacího, kreslicího či malovacího náčiní. Cílem zařízení je umožnit dětem s postižením komunikovat a získávat nová přátelství. Při abyolimpiádě, kterou DDM jednou za dva roky pořádá, mají účastníci možnost si vybrat z těchto disciplín: ruční práce – vyšívání, ruční práce – pletení a

háčkování, ruční práce – volné textilní techniky, studená mísa, zdobení dortu, aranžování květin, hra na hudební nástroj, tanec jednotlivce i páru či souboru a práce s papírem. Keramika pro děti se zdravotním postižením, kdy mají možnost získávat základních dovedností a návyky. Zájmové útvary jsou organizovány ve spolupráci se speciálními školami a jsou vedené speciálními pedagogy. V případě potřeby je při kroužkách využívána osobní asistence.

Vyhodnocení případové studie

Dům dětí a mládeže je připraven materiálně i personálně integrovat děti se zdravotním postižením. DDM integruje především děti s SPU a ADHD, autisty, děti s mentální retardací a neslyšící. Zařízení nabízí zdravotně postiženým dětem modelářský, rybářský, keramický kroužek. Děti mohou využít nabídky DDM a účastnit se grafomotorického kurzu a doučování českého jazyka. Zařízení má pozitivní zkušenosti s rodiči, kteří mají zájem o nabízené kroužky pro své děti. Hlavní překážkou bránící integraci dětí s tělesným postižením jsou architektonické překážky, nezajištěný bezbariérový přístup do budovy. V zařízení velké počty dětí při kroužcích nejsou problémem, jako je tomu ve školních družinách. Podle druhu postižení a typu kroužku se počet dětí při zájmové činnosti snižuje. Ředitel má k integraci v zájmovém vzdělávání kladný přístup a nabízí dětem s postižením různé aktivity, kterými mohou vyplňovat svůj volný čas. Ředitel část textu ve školním vzdělávacím programu věnuje dětem se specifickými vzdělávacími potřebami.

Osmá případová studie

Poslední školské zařízení je dům dětí a mládeže, který sídlí ve městě s počtem obyvatelstva 23 872. Budova se nachází při hlavní silnici směrem k centru na dobře viditelném místě. Z centra cesta trvá zhruba 20 minut. Zřizovatelem DDM je Jihočeský kraj – odbor školství a financován je z MŠMT, grantové politiky ČR a nízké finanční částky zařízení získává z evropských grantů. Celkem dochází do zařízení 1270 dětí a pracuje zde 8 interních pedagogických pracovníků a 65 externích pracovníků. DDM nabízí dětem pestrou nabídku volnočasových aktivit, mezi které patří estetické kroužky

na zručnost, nápaditost, rozvíjení fantazie, tvořivosti. Hudební kroužky nabízí dětem výuku na kytaru, keyboard, flétnu. Jazykové kroužky, při kterých se učí anglický jazyk, německý jazyk, ruský jazyk a francouzský jazyk, přírodovědné kroužky, mezi které patří chovatelský, rybářský a včelařský kroužek. Nabízí sportovní kroužky: aerobik, aikido, florbal, volejbal, stolní tenis, potápění, házená. Děti mohou ve svém volnu navštěvovat taneční kroužek a technický kroužek práce na počítači. DDM organizuje pro děti letní tábory, Děti v rámci zařízení mají možnost se účastnit přednášek, exkurzí, individuálně s nimi pracují externí pracovníci. Děti reprezentující na místních, okresních, krajských i republikových kolech soutěží vyhlášených MŠMT ČR a jednotlivými zájmovými svazy (př. včelaři, rybáři apod.).

Výstupy z případové studie

Do DDM v tomto školním roce dochází děti se SPU, ADHD. Integrovan je také chlapec s LMD, u kterého ředitelka shledala problém při začlenění do kolektivu. Chlapec se z počátku jevil jako velice nedůvěřivý k ostatním dětem. Zařízení pořádá spontánní činnosti, výlety, exkurze a kroužky, do kterých se mohou zapojit děti se zdravotním postižením. Většinou funkci osobního asistenta na výletech nebo kroužcích plní rodiče.

„DDM se integraci v minulosti nebránilo a snažilo se dle potřeb dětí a jejich rodičů všem vyhovět. Já jsem názoru, že je potřeba všem zdravotně postiženým zajistit rovný přístup při zájmovém vzdělávání. Integraci ovlivňuje hlavně komunikace mezi rodičem, zdravotně postiženým účastníkem a vedoucím kroužku.“

Hlavním problémem je, že DDM není bezbariérový, má prostory v přízemí a v prvním patře, kam se vozíčkáři nedostanou. Výhodou jsou v přízemí bezbariérová sociální zařízení. Další bariérou je nedostatek financí na zajištění bezbariérového vstupu do patra a to je finančně náročné. Osobního asistenta by v případě potřeby ředitelka DDM zajistila, zatím ji o tuto službu nikdo nepožádal. Někdy rodiče plní funkci osobního asistenta sami. Velké kolektivy nejsou problém, počet dětí na kroužcích se individuálně snižuje podle potřeb pedagoga. Kompenzační pomůcky lze v případě nutnosti zakoupit. *„Nedostatek informací o zdravotně postižených lidech u pedagogických pracovníků nepovažují za problém ovlivňující integraci. V dnešní době*

lidé se zdravotním postižením nejsou izolováni a existuje hodně informačních zdrojů, kde se potřebné věci dají obstarat. Zařízení žádné semináře pro pedagogický personál nezajišťuje. Získávání nových informací je v kompetencích pracovníků.“

Ze zkušeností ředitelky, je patrné, že rodiče mají zájem, aby se děti účastnily zájmového vzdělávání spolu se zdravými dětmi. Rodiče se chodí ptát a chtějí, aby jejich dítě s postižením se účastnilo kroužků v zařízení. Veřejnost informace o DDM má možnost získat prostřednictvím internetových stránek a letáků. DDM spolupracuje se školami, kde se rodiče o nabídce dozvědí. Zařízení pořádá dny otevřených dveří a rodiče mají možnost osobního kontaktu.

Některé položené otázky zjišťují faktory ovlivňující integraci, osobní přístup a motivaci jednotlivých pedagogických pracovníků školských zařízení. Níže uvádím autentické citace respondentů:

„Učila jsem žáky se SPU a ADHD a dělala jsem logopedii na škole a rodičům jsem poskytovala poradenství. Lze integrovat děti se zdravotním postižením, ale musí být zajištěn odborný dohled pro práci se zdravotně postiženými, a v případě potřeby osobní asistent, jinak je integrace na úkor ostatních dětí. Pozitivním přínosem je vzájemná tolerance, pomoc a pochopení u zdravých a zdravotně postižených dětí.“

Ředitel ve školském vzdělávacím programu myslí na integraci dětí se specifickými vzdělávacími potřebami. DDM při zájmovém vzdělávání nabízí prostor pro integraci dětí, žáků, studentů i dospělých se speciálními vzdělávacími potřebami. Integrují je do výtvarných, tanečních, či jiných aktivit. Integrace má většinou individuální formu s využitím diferenciac pedagogických pracovníků. Spolupracuje se školskými poradenskými zařízeními a se školami v regionu.

Vyhodnocení případové studie

Ředitel v tomto školním roce má zkušenosti při zájmovém vzdělávání s dětmi s SPU, ADHD a s chlapcem LMD. Rodiče se chodí ptát a chtějí, aby jejich dítě s postižením se nabízených kroužků účastnilo. Zařízení se integraci nebrání a snaží se podmínky přizpůsobit dětem s postižením. DDM má prostory v přízemí, kde bezbariérový přístup a bezbariérové sociální zařízení. K dispozici má také prostory

v prvním patře, kam není zajištěn bezbariérový přístup. V případě integrace dětí s tělesným postižením na vozíku je ředitelka šťastná, že má bezbariérové prostory v přízemí, a tudíž pro ně není bezbariérovost překážka bránící integraci. Osobní asistenci podle zájmu rodičů zajišťují dětem sami rodiče, ředitelka v případě zájmu a potřeby by osobní asistenci zajistila, zatím ji o to nikdo nepožádal. Počty dětí na kroužcích se podle typu postižení snižují a velké kolektivy nejsou problémem bránící integraci. Zařízení pořádá spontánní činnosti, výlety, exkurze a kroužky, do kterých se mohou zapojit děti se zdravotním postižením. Ředitelka byla velice ochotná během rozhovoru, z kterého plynulo, že má k integraci pozitivní vztah. Kapacitně účast dětí s postižením při volnočasových aktivitách není příliš velká, i když se zařízení integraci nebrání. Tato skutečnost odpovídá školnímu vzdělávacímu programu, ve kterém ředitelka uvádí, že nabízí prostor pro integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

4.2 Vyhodnocení cílů práce

Základními cíli práce bylo zjistit, jaké faktory ovlivňují integraci dětí se zdravotním postižením do školských zařízení pro zájmové vzdělávání, zjistit, jaké překážky brání dětem se zdravotním postižením v integraci do školských zařízení pro zájmové vzdělávání a v neposlední řadě zjistit zájem dětí se zdravotním postižením a jejich zákonných zástupců o integraci do školských zařízení pro zájmové vzdělávání.

Z provedeného výzkumu vyplývá, že mezi faktory ovlivňující integraci v daných zařízeních, lze zařadit zejména osobní přístup a motivaci jednotlivých pedagogických pracovníků školských zařízení, dále postoj nadřízených pracovníků a obtížnou dosažitelnost podpůrných opatření pro zájmové vzdělávání. Při integraci záleží také na personálu ve školském zařízení, kdy pedagogové a vedoucí aktivit by měli mít odbornou vybavenost pro práci s dětmi s postižením. Pouze tři školská zařízení pořádají semináře nebo zajišťují školení pro vychovatelky ohledně přístupu k dětem se zdravotním postižením. Ostatní dotazovaná zařízení spoléhají na vychovatelky, že je v jejich kompetencích si informace obstarat. Všichni vedoucí pracovníci mají

k integraci pozitivní vztah a uváděli, že by se integraci nebránili a uvědomují si její význam a přínos pro zdravotně postižené i intaktní děti.

Při vyhodnocení druhého cíle práce jsem dospěla k závěru, že integraci v zájmovém vzdělávání ovlivňuje celá řada překážek. Alarmujícím faktorem ovlivňujícím integraci jsou architektonické bariéry. Pouze dvě školská zařízení ze všech dotazovaných mají zajištěný bezbariérový přístup do družiny. Zbylých šest zařízení se potýká s problémem nezajištěného bezbariérového přístupu. Všichni dotazovaní se shodli, že v případě integrace dětí s tělesným, mentálním, kombinovaným postižením a u autistů je nutná osobní asistence při zájmovém vzdělávání. Problémem jsou velké kolektivy dětí v družinách, na tom se shodlo všech 6 vedoucích pracovních školních družin. Ředitelé DDM nejsou ovlivněny velkými kolektivy při kroužkách, počty dětí se snižují podle potřeb pedagoga. Vedoucí pracovníci si stěžovali na nedostatek financí například na zajištění osobního asistenta či bezbariérovosti. Kompenzační pomůcky nejsou problémem ani pro jedno zařízení, všichni vedoucí pracovníci se shodli, že v případě potřeby se dají pomůcky opatřit. Neinformovanost pedagogických pracovníků ohledně zdravotně postižených jedinců necítí ani jeden z dotazovaných, jako bariéru ovlivňující integraci. Tři školská zařízení konají přednášky, při kterých se pracovníci účastní školení o jednotlivých typech postižení a přístupu.

Po vyhodnocení výsledků tří vedoucí pracovníce školních družin a ředitelé domu dětí a mládeže na základě vlastních zkušeností sdílejí názor, že rodiče mají zájem, aby se děti účastnily zájmového vzdělávání spolu s intaktními dětmi. Zbylí pracovníci školských zařízení nemají zkušenosti, že by rodiče měli zájem o integraci v zájmovém vzdělávání. Jako důvody malého zájmu uváděli, že se jedná o malé město, ve městě jsou jiné školy s bezbariérovým přístupem a speciální školy a proto je poptávka malá. Zájem dětí a rodičů lze definovat obtížně, protože tam hrají roli faktory osobní přístup a velikost města. Vedoucí pracovníce a ředitelé DDM, které uvedli, že rodiče a děti s postižením mají zájem o integraci, tak mají ve školském zařízení zkušenosti jen s malým počtem integrovaných dětí.

5. Diskuze

Diplomová práce se snaží zmapovat situaci v oblasti integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v zájmovém vzdělávání. Výsledky výzkumu jsou vyhodnoceny vzhledem ke stanoveným cílům práce.

V kapitole diskuze uvádím výsledky, kterých jsem dosáhla na základě případové studie v zařízeních pro zájmové vzdělávání v Jihočeském kraji. Na následujících stránkách jsou interpretovány získané výsledky prostřednictvím kvalitativního výzkumu a porovnávány s odbornou literaturou.

Jako první je v práci pojednáváno o faktorech ovlivňujících proces integrace v zájmovém vzdělávání, mezi které lze zařadit zejména osobní přístup a motivaci jednotlivých pedagogických pracovníků školských zařízení a postoj nadřízených pracovníků. Národní institut dětí a mládeže ve svém výzkumu uvádí, že faktorem ovlivňujícím integraci je personál, kdy pedagogové a vedoucí aktivit nemají odbornou vybavenost, nejsou vstřícní při práci s dětmi se zdravotním postižením a mohou mít určité předsudky. Pedagogové a vedoucí aktivit by měli mít povědomí o jednotlivých typech postižení a o jejich specifických zvláštlostech, jak po fyzické stránce, tak i v oblasti sociální, například komunikace s postiženým jedincem. Měli by znát nezbytné kroky v případě zdravotních komplikací u postiženého dítěte (30).

Ze získaných výsledků interpretuji, že pouze tři školská zařízení pořádají semináře nebo zajišťují školení pro vychovatelky ohledně přístupu k dětem se zdravotním postižením. Ostatní dotazovaná zařízení spoléhají na vychovatelky, že je v jejich kompetencích si informace obstarat. Domnívám se, že je to málo a bylo by dobré, kdyby ministerstvo školství zajistilo ve školách přednášky pro pedagogy ohledně integrace a přístupu ke zdravotně postiženým dětem. Hájek uvádí, že začlenění dětí se speciálními vzdělávacími potřebami vyžaduje profesionální a kvalifikovaný postoj pracovníků ve školních družinách. Děti s postižením se nachází ve složitější situaci, mají větší problémy s osamostatňováním a hůře se prosazují ve společnosti a potřebují individuální a odbornou péči. Děti se zdravotním postižením je potřeba přijímat jako

ostatní, aby nepociťovaly svou odlišnost či nedostatečnost. Pozitivně je motivovat, věnovat jim více pozornosti a kladně je hodnotit za malé dílčí pokroky v činnosti. (9).

Jedna z otázek zjišťovala, zda mají vychovatelé a pedagogové dostatečné informace o práci s dětmi se zdravotním postižením. Všichni dotazovaní se shodují, že nedostatečné informace nejsou faktorem ovlivňující proces integrace. Z mých osobních zkušeností získaných při rozhovorech mám dojem, že spousta pracovníků se problematikou integrace v zájmovém vzdělávání a dětmi se zdravotním postižením zabývá jenom okrajově. Většinou uváděli, že jejich osobní zkušenost se zdravotně postiženými dětmi je malá a některé vedoucí pracovnice nemají žádné osobní zkušenosti. Některé z dotazovaných uvedli, že se s postiženými dětmi setkali jenom v případě, když školské zařízení tyto děti integrovalo v zájmovém vzdělávání. Nikdy před tím s dětmi s postižením nepracovali. Matoušek ve své publikaci uvádí, že intaktní lidé nevědí, jak se znevýhodněnou osobou jednat, komunikovat, mají pocit viny, že oni jsou zdraví a druhý je v určité míře znevýhodněn. U člověka s postižením se objevuje pocit vyřazenosti ze společnosti do té míry, jak se k němu chová a zachází okolí (27).

Všichni vedoucí pracovníci se shodli, že se integraci nebrání a uvědomují si její význam a přínos pro zdravotně postižené i intaktní děti. V případě, kdy vedoucí pracovníci uvedli, že by se integraci dětí se zdravotním postižením v zájmovém vzdělávání nebránili, se vyskytují různé překážky v prostředí: architektonické bariéry, zajištění osobní asistence nebo rozdílný přístup a názor nadřízených pracovníků. Národní institut dětí a mládeže ve své výzkumné zprávě uvádí, že možnou bariérou určující míru zapojení dětí s postižením může být nedůvěra k prostředí, mívají pocit, že je lepší být mezi svými vrstevníky s postižením než s intaktními dětmi. Některé děti odradí už získaná špatná zkušenost s pedagogy či vedoucími nebo s ostatními dětmi, či jejich malá dovednost a komunikace s ostatními. (30).

Zajímá mě názor vedoucích pracovníků školních družin a ředitelů domu dětí a mládeže, co pozitivního by mohla integrace přinést. Význam integrace při zájmovém vzdělávání si uvědomovali i pracovníci v zařízeních, kde s integrací nemají zkušenosti. Odpovědi dotazovaných se shodují, všichni si uvědomují přínos integrace pro zdravotně postižené děti i pro intaktní děti. Uváděli, že zapojování dětí se zdravotním postižením

do zájmového vzdělávání je pro ně přínosné v tom, že mají možnost trávit smysluplně volný čas a zapojovat se do společnosti. Osvojují si nové znalosti a dovednosti a navazují vztahy s vrstevníky. Postižené děti mají pocit, že nejsou vyčleňováni ze společnosti a osvojují si vzorce chování zdravých dětí. Intaktní děti si uvědomují hodnotu zdraví, učí se pomáhat druhým, respektovat je a tolerovat. Myslím si, že společnost by měla lidi s postižením více zapojovat do dění v životě a být jim nápomocna v případě jejich potřeby. Zdravotně postiženým dětem je nutné poskytnout stejné možnosti při využívání volného času ve školských zařízeních a snažit se přizpůsobit podmínky v prostředí, aby nebyly ze zájmového vzdělávání separovány. Všichni si uvědomujeme důležitost volnočasových aktivit pro celou společnost. Někteří autoři se shodují, že u zdravotně postižených dětí je účast v zájmovém vzdělávání více významná než u zdravých dětí žijících běžným životem. Autor Rachel Scott poukazuje na důležitost volnočasových aktivit, všechny děti se jich potřebují aktivně účastnit, jsou důležité pro jejich fyzické zdraví, emocionální a sociální vývoj. Pozitivní zkušenosti ze hry a z fyzické aktivity zvyšují u dětí odolnost, důvěru a sebeúctu. Nemožnost zapojit se do hry může mít za následek nestabilní chování, neurologické potíže, pocity neštěstí a nedostatek duševní pohody u postižených dětí (42).

Z případové studie vyplynuly překážky ovlivňující integraci dětí se zdravotním postižením do školských zařízení pro zájmové vzdělávání. Na základě interpretace výsledků jsem objasnila druhý cíl práce.

Hlavní překážkou dle dotazovaných je nezajištěný bezbariérový přístup, s čímž se potýká hodně škol a školských zařízení pro zájmové vzdělávání. Pouze dvě školská zařízení ze všech dotazovaných mají zajištěný bezbariérový přístup do družiny. Zbylých šest školských zařízení se potýká s problémem nezajištěného bezbariérového přístupu. S těmito údaji se Jankovský shoduje a uvádí, že většinou na základních školách není bezbariérový přístup pro tělesně postižené a pro žáky se smyslovým postižením. Školy a školská zařízení pro zájmové vzdělávání jsou většinou v majetku obce, které ze svého rozpočtu hradí stavební úpravy. Ve větších městech je nabídka školských zařízení větší a rodiče mají možnost si vybrat budovu, kde je bezbariérový přístup, ale v menších obcích je odstranění bariér problém. Technické vybavení a bezbariérovost je pro pohyb

děti po zařízení nutností, aby děti mohly být samostatné. Trvalá závislost na ostatních spolužácích může u citlivějších dětí vést k pocitu méněcennosti (3). Zajištění bezbariérového přístupu představuje pro většinu zařízení problém hlavně po stránce finanční.

Všechny dotazované vedoucí školských zařízení se shodly, že v případě integrace žáků s tělesným, mentálním, kombinovaným postižením a u autistů je nutná osobní asistence při zájmovém vzdělávání. Autor Pilař ve své publikaci uvádí, že cílem osobní asistence je pomoc dítěti, aby mohlo dosáhnout podobných cílů jako intaktní děti. Legislativně osobní asistence ve školských zařízeních opatřena není, odborníci mají zájem, aby se funkce osobního asistenta dostala i do školství. V současné době je situace taková, že není dostatek peněz na asistenta a nejsou pro něj stanovené podmínky (37). Národní institut dětí a mládeže ve svém výzkumu na téma „Faktory ovlivňující inkluzi dětí a mládeže se specifickými vzdělávacími potřebami do zájmového a neformálního vzdělávání“ uvádí, že funkcí osobního asistenta je doprovod na zájmovou činnost a zpět, nebo je přítomen a podílí se na aktivitě či pomoci při překonávání fyzických bariér, až po pomoc při ostatních úkonech sebeobsluha, hygiena, atd. Nedostatek asistence organizace identifikovaly ve vztahu k integraci jako výraznou bariéru, většina oslovených vedoucích kroužků si nedokázala představit, že by do zařízení dítě, které asistenci potřebuje, docházelo bez asistence. Funkce asistenta pedagoga, která je relevantní pro školské prostředí, se v současné úpravě nevztahuje na školská zařízení poskytující neformální vzdělávání (30).

Myslím si, že většina školských zařízení není informovaná ohledně možností, jak lze asistenta zajistit. Do budoucna by bylo dobré, aby se více mluvilo o podmínkách a o možnostech integrace do školských zařízení pro zájmové vzdělávání.

Když jsem v jedné školní družině hovořila s vedoucí družiny o osobní asistenci, řekla mi, že v případě potřeby ÚP osobního asistenta poskytne. Na ÚP jsem se došla a osobně zeptat a bylo mi sděleno, že škola může požádat o asistenta za účelem vytvoření společensky účelného pracovního místa a veřejně prospěšného místa, kdy ÚP poskytne někoho z řad uchazečů o zaměstnání a přispívá na mzdu. Na ÚP mi bylo sděleno, že je o tuto službu v současné době minimální zájem ze strany škol a doporučili mi odbor

školství a mládeže, který školám osobního asistenta zajistí. Na odboru jsem měla problém si s vedoucí vůbec ujasnit pojmy osobní asistent a asistent pedagoga a pak mi řekla po domluvě s druhou pracovnící, že odbor osobního asistenta školám nezajišťuje. Z osobní zkušenosti získané na úřadech jsem nabyla dojmu, že někdy mají instituce a vedení škol sami problém se v této oblasti orientovat. Mezi institucemi a školami neexistuje fungující provázanost.

Ředitelé domu dětí a mládeže mají zkušenosti, že někdy na kroužcích či táborech zajišťují funkci osobního asistenta v zájmovém vzdělávání sami rodiče, příbuzní nebo jiné osoby. Národní institut dětí a mládeže interpretuje ve svém výzkumu shodné poznatky a uvádí, roli osobního asistenta při aktivitě často supluje sami rodiče. Asistentů je celkově málo a v mimoškolních aktivitách nejsou zcela běžní, často si je rodina nemůže dovolit zaplatit (30). Rodiče v případě zájmu mohou požádat odbor sociální péče o příspěvek na péči a z něj si mohou platit sociální službu osobního asistenta.

Problémem jsou velké kolektivy dětí v družinách, na tom se shodlo všech 6 vedoucích pracovníků školních družin. Ředitelé DDM se shodli, že velké kolektivy nejsou při kroužcích problémem. Výzkum ukázal, že kroužky jsou zajišťovány jen jedním pedagogem, vedoucím, neboť organizace nemají prostředky na zaplacení další osoby. Na velké kolektivy pedagogové/vedoucí, kteří mají zkušenost se zapojováním dítěte do aktivity, upozorňují především ve chvíli, kdy je dítě bez asistence. Je zapotřebí, aby byl kolektiv menší, jinak se zdravotně postiženému dítěti nemohou ve zvýšené míře individuálně věnovat. V současné praxi jsou většinu kolektivy při zájmových činnostech příliš veliké, což začlenění znesnadňuje, nemluvě o integraci více dětí najednou. V DDM se počty dětí na kroužkách snižují podle typu postižení a potřeb vedoucího kroužku.

Kompenzační pomůcky nejsou problémem ani pro jedno zařízení, všichni vedoucí pracovníci se shodli, že v případě potřeby se dají zakoupit. Výzkum Národního institutu dětí mládeže poukazuje na to, že možným problémem je nedostatečné materiální vybavení, neboť v některých případech je zapotřebí pro dítě pořídit speciální pomůcky, ale školská zařízení a jiné organizace poskytující neformální vzdělávání na ně

v rozpočtu nenaleznou prostor (30). V těchto výsledcích se rozcházejí s výzkumem NIDM, vedoucí pracovníci družin a ředitelé domu dětí a mládeže se shodli, že v případě potřeby pomůcky pro děti zajistí. Rozpor mezi výsledky mé práce a NIDM může být odůvodněn tím, že jsem pro výzkum měla stanovený malý vzorek školských zařízení. Muller se ve své publikaci zaměřuje na faktory ovlivňující integraci a uvádí, že někdy se školská zařízení potýkají s problémem zajištění kompenzačních a učebních pomůcek, na základě ustanovení metodického pokynu k integraci si mohou pomůcky vypůjčit ze speciálně pedagogického centra, formou nákupu nebo využijí osobní pomůcky žáka z domova.

Posledním cílem práce, který jsem na základě rozhovorů zjišťovala, je, zda děti se zdravotním postižením a jejich zákonní zástupci mají zájem o integraci do školských zařízení pro zájmová vzdělávání.

Tři vedoucí pracovníci školních družin a ředitelé domu dětí a mládeže mají zkušenosti, že rodiče mají zájem, aby jejich děti se účastnily rovněž zájmového vzdělávání spolu s intaktními dětmi. Zbylé dotazované pracovníce školských zařízení nemají zkušenosti, že by rodiče měli zájem o integraci v zájmovém vzdělávání. Jako důvody malého zájmu uváděli, že se jedná o malé město, ve městě jsou jiné školy s bezbariérovým přístupem, speciální školy, a proto je poptávka malá.

Jaká je míra zapojení dětí s postižením v zájmovém vzdělávání, určují zejména rodiče. Intaktní dítě si vybere nějakou zájmovou činnost, a pokud mu rodiče poskytnou finanční prostředky, dítě může do zařízení bez obav docházet. Pro dítě s postižením nastává nelehká situace. Rodiče si musí najít čas na jeho dopravu do zařízení a musí spatřovat ve volnočasových aktivitách nějaký význam pro dítě s postižením. Muller uvádí, že rozhodnutí rodiny o budoucnosti dítěte je ovlivněné typem zdravotního postižení a schopnostmi rodiny zabezpečit péči o zdravotně postižené dítě, což přináší zvýšené náklady. Rodiče musí být připraveni na větší osobní angažovanost a podporu dítěte, než když je dítě umístěné do speciální školy. Práva a povinnosti rodičů při integraci dítěte nejsou ve školské legislativě dostatečně upraveny, lepší postavení rodičů by prospělo všem zainteresovaným stranám, včetně dítěte samotného. NIDM rodina hraje důležitou roli, tím jak podporuje rozvoj dítěte. Sociálně - ekonomické postavení

rodiny nabízí nebo omezuje možnosti v oblasti trávení volného času a vzdělávání. Informovanost společnosti a zákonných zástupců o nabídce volnočasových aktivit pro děti se zdravotním postižením je důležitý faktor bránící sociálnímu vyloučení. Tento faktor je ovlivněn i tím, že ne všechna zařízení děti se specifickými vzdělávacími potřebami přijímají. Některé děti podle typu postižení nejsou vůbec schopny nebo jenom velmi obtížně, se zapojit do určitých volnočasových činností (30).

Myslím si, že zájem dětí a rodičů o integraci není ovlivněn jenom jejich přístupem a názorem na volnočasové aktivity, ale důležitým faktorem je také to, jak organizace k integraci přistupují. Všichni dotazovaní vedoucí pracovníci při rozhovoru uvedli, že do budoucna se integraci v zájmovém vzdělávání bránit nebudou a vyjdou vstříc dětem i rodičům. Problémem ovšem je, že pouze dvě zařízení jsou bezbariérová a ostatní zařízení v případě integrace v budoucnu musela zajistit bezbariérový přístup. Někteří pracovníci zařízení uvedli, že by záleželo na typu postižení a na osobní asistenci při zájmovém vzdělávání. Národní institut dětí a mládeže ve výzkumné zprávě uvedl, že v případě kdy mají rodiče zájem o integraci, narážejí často na nevstřícný a odmítavý přístup poskytovatelů zájmového vzdělávání. Ochota organizací přijímat děti s postižením je odlišná, záleží na postoji vedení organizace a na vedoucích aktivit i na faktických možnostech organizace, podle výsledků výzkumu převažuje spíše neochota. Rodiče ve výzkumu uvedli, že se snažili dítě do aktivit zařadit, ale mají alespoň nějakou negativní zkušenost. Vysoký podíl odmítavých odpovědí při snaze umístit dítě do aktivity se pak promítá do motivace rodičů, neboť mnozí z nich po řadě odmítnutí na další snahy o zapojení svých dětí rezignuje (30).

Důležitý je první krok a zkušenost mezi organizací poskytující volnočasové aktivity a rodičem postiženého dítěte. Vedoucí pracovníci při rozhovoru uvedli, že jsou ochotni integrovat, ale čtyři zařízení nemají s integrací žádnou osobní zkušenost a myslím si, že si nedovedou představit, co všechno by to pro zařízení obnášelo.

Autor Lexis nelis uvádí, že zdravotně postižené děti mají omezenou možnost přístupu k volnočasovým aktivitám, což je znepokojivé, neboť „Education Authority“ výzkum poukazuje, že osoby se zdravotním postižením, jsou méně aktivní, mají nižší fyzickou úroveň, a tím u nich vzniká vyšší riziko zdravotních problémů, což může mít

vliv na jejich postižení (24). Autoři Pam Walker a Bonnie Shoultz interpretují názor, že děti a mládež s postižením potřebují příležitosti k využívání rekreačních a oddychových činností, které sdílejí s ostatními zdravými dětmi. Rodiče a děti si uvědomují důležitost společných činností, spontánní hra a přátelství s vrstevníky je milá vzpomínka a zkušenost pro nás všechny. Organizované aktivity jsou pro děti zkušeností, děti se zdravotním postižením nemají vždy šanci se těchto aktivit účastnit, např. různých sportovních aktivit, tanců, uměleckých kursů, táboření společně s intaktními dětmi stejného věku (4).

Národní institut dětí a mládeže ve výzkumu naznačil, že míra ochoty organizací přijímat děti s handicapem ani snaha rodičů o zapojování dítěte se v menších a větších obcích výrazně neliší. Děti z menších měst jsou „ohroženější“, jelikož zde existuje menší výběr neformálního vzdělávání. Možnou bariérou určující míru zapojení dětí s postižením může být nedůvěra k prostředí, mívají pocit, že je lepší být mezi svými vrstevníky s postižením než s intaktními dětmi. Některé děti odradí už získaná špatná zkušenost s pedagogy či vedoucími nebo s ostatními dětmi, či jejich malá dovednost a komunikace s ostatními (30).

Výstupy práce naznačují, že integrace v zájmovém vzdělávání je ovlivněna celou řadou faktorů a překážek vyplývajících z provedeného výzkumu. Míra přímého začlenění dětí se zdravotním postižením v oblasti zájmového vzdělávání je oproti jiným sférám, například školní integrace, výrazně nižší.

6. Závěr

V diplomové práci se v teoretické části zabývám charakteristikou a pojmem zájmové vzdělávání a popisuji jednotlivá školská zařízení, která mají v náplni zájmové vzdělávání. V následující kapitole se zabývám významem volnočasových aktivit. Definovala jsem pojem zdravotní postižení a pojem integrace. Vymezila jsem dvě spolu úzce související oblasti školské a zájmové integrace a základní principy volnočasové integrace. V další části se zaměřuji na problematiku, týkající se faktorů ovlivňujících školskou a zájmovou integraci. Mezi ovlivňující faktory jsem uvedla rodinu, školská zařízení, osobní asistenci a architektonické bariéry.

Základními cíli práce je zjistit, jaké faktory ovlivňují integraci dětí se zdravotním postižením do školských zařízení pro zájmové vzdělávání, zjistit, jaké překážky brání dětem se zdravotním postižením v integraci do školských zařízení pro zájmové vzdělávání a v neposlední řadě zjistit zájem dětí se zdravotním postižením a jejich zákonných zástupců o integraci do školských zařízení pro zájmové vzdělávání.

Cíl práce, faktory ovlivňující integraci, mapoval, jaký je osobní přístup vedoucích pracovníků k integraci. Zjišťoval, jestli vedoucí pracovníci spatřují něco pozitivního v integraci.

Z výsledků výzkumu vztahujících se k danému cíli, vyplývá, že mezi faktory ovlivňujícími proces integrace v zájmovém vzdělávání lze zařadit zejména osobní přístup a motivaci jednotlivých pedagogických pracovníků školských zařízení a postoj nadřízených pracovníků. Zajímala jsem se, zda mají vychovatelé a pedagogové dostatečné informace o práci s dětmi se zdravotním postižením. Všichni dotazovaní se shodli, že nedostatečné informace nejsou faktorem ovlivňujícím proces integrace. Zjišťovala jsem názor vedoucích pracovníků školních družin a ředitelů domu dětí a mládeže, co pozitivního by mohla integrace přinést. Uváděli, že zapojování dětí se zdravotním postižením do zájmového vzdělávání je pro ně přínosné v tom, že mají možnost trávit smysluplně volný čas a zapojovat se do společnosti. Osvojují si nové znalosti a dovednosti a navazují vztahy s vrstevníky.

Druhý cíl práce se zaměřoval na zjišťování překážek ovlivňujících integraci dětí se zdravotním postižením do školských zařízení pro zájmové vzdělávání.

Hlavní překážkou je nezajištěný bezbariérový přístup, s tímto problémem se potýká hodně školských zařízení. Z vyhodnocených výsledků vyplynulo, že dvě školská zařízení mají zajištěný bezbariérový přístup do družiny. Další zařízení mají problémy s bezbariérovostí. Všichni dotazovaní se shodli, že v případě integrace dětí s tělesným, mentálním a kombinovaným postižením a u autistů je nutná osobní asistence při zájmovém vzdělávání. Problémem jsou velké kolektivy dětí v družinách. Ředitelé domu dětí a mládeže nepovažují velké kolektivy za problém, počty dětí se na kroužcích snižují. Kompenzační pomůcky nejsou problémem ani pro jedno zařízení, všichni uvedli, že v případě potřeby je vedení opatří.

Posledním cílem práce bylo zjistit zájem dětí se zdravotním postižením a jejich zákonných zástupců o integraci do školských zařízení pro zájmová vzdělávání. Z provedeného výzkumu vyplývá, že jednotlivá školská zařízení mají velmi odlišné zkušenosti jak s realizací integrace dětí se zdravotním postižením, tak se zájmem o ni ze strany dětí, respektive jejich rodičů. Tato rozdílnost pak zřejmě vychází jak z konkrétní osobní motivace jednotlivých pedagogů, a to zejména ve smyslu aktivního vyhledávání příležitostí pro začleňování, tak z individuálně diferencovaného přístupu rodičů, jejich vnímání významu volnočasových aktivit, časových, organizačních a finančních možností.

Domnívám se, že cílů práce bylo prostřednictvím kvalitativního výzkumu dosaženo. V diplomové práci jsou zodpovězeny významné oblasti ohledně integrace v zájmovém vzdělávání.

Na závěr práce lze po vyhodnocení říci, že integrace v zájmovém vzdělávání není ještě běžnou záležitostí. Ve školských zařízeních existuje hodně překážek, které ovlivňují proces integrace, pro zlepšení tohoto procesu je nutné, aby společnost, pedagogové a ministerstvo školství se snažilo překážky postupně odstraňovat, s využitím dosavadních pozitivních zkušeností a příkladů dobré praxe. Zájem ze strany dětí a rodičů by se zvýšil v případě lepší připravenosti prostředí a při větší ochotě organizací dětí s postižením integrovat. Myslím si, že by se mělo o významu volného času a o možnostech jeho využívání pro zdravotně postižené děti více diskutovat.

Diplomová práce měla za cíl poskytnout čtenářům informace o zkoumané oblasti a nastínit otázky v oblasti zájmové integrace. Při jejím zpracování jsem narazila na nedostatek relevantních informací, které by objektivně popisovaly realitu v této oblasti a z nichž by bylo možné vyvodit následný postup řešení. Vzhledem k tomu se domnívám, že by v budoucnu bylo vhodné v tomto směru realizovat široce pojatý kvantitativní výzkum, jehož výstupy by mimo jiné umožnily vytvoření koncepčního dokumentu cíleně zaměřeného na řešení stávajících problémů.

Stanovila jsem na základě vzešlých výsledků z kvalitativního šetření dvě hypotézy.

H1: Počet integrovaných dětí v zájmovém vzdělávání je závislý na velikosti obce, kde se školské zařízení nachází.

H2: Účast dětí s postižením v zájmovém vzdělávání je větší v případě, kdy rodiče jsou více informovaní a motivovaní.

7. Seznam použitých zdrojů

1. BAJTOŠ, Ján; HONZÍKOVÁ, Jarmila. *Vybrané statě školní pedagogiky*. Plzeň: Západočeská univerzita Plzeň, 2007. 192 s. ISBN 978-80-7043-595-3.
2. BALKOVÁ, Krista. *Náměty pro školní družinu-deset projektů s konkrétními činnostmi*. Praha: Portál, 2006. 160 s. ISBN 80-7367-064-x.
3. *Bezbariérové užívání staveb-od historie k současnosti* [online]. [cit. 2010-07-5]. Dostupné z: <bariery.xf.cz/IMAGE/clanek.pdf - Podobné>.
4. BONNIE, Pam; SHOULTZ, Walker. *Dobromysl* [online]. 2003 [cit. 2010-06-10]. Podpora dětí a mládeže s postižením v integrovaných rekreačních a volnočasových aktivitách. Dostupné z: <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=326>>.
5. BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentu podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2 Část 1 Citace : metodika a obecná pravidla* [online] Verze 3.3. Poslední aktualizace 11.11.2004. 21s. [cit. 2010-04-07], Dostupné z : <<http://www.boldis.cz/citace/citace1.pdf>>.
6. BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Fortuna, 2001. 128 s. ISBN 80-7168-754-5.
7. ČÁP, Jan; MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463.
8. ČECH, Tomáš. *Efektivní využívání volného času jako součást životního stylu dětí*. [online]. [cit. 2010-07-15]. VOLNÝ ČAS A ZPŮSOB JEHO TRÁVENÍ ŠKOLÁKY V BRNĚ. Dostupné z: <www.skolavpraxi.cz/wpimages/other/Cech>.
9. HÁJEK, Bedřich a kol. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha: Portál, 2007. 128 s. ISBN 978-80-7367-233-1.
10. HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav; PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

11. HAVLÍK, Radomír; KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. 184 s. ISBN 80-7178-635-7.
12. HENDL, J. Jak dělat kvalitativní výzkum. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2
13. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
14. HOFBAUER, Břetislav. Vývoj, současný stav a výhled pedagogiky volného času v České republice. *Pedagogická orientace*. 2005, 2, s. 88-105. ISSN 1211-4669.
15. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu, základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada publishing a.s., 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
16. IVANOVÁ, Stanislava. [online]. 2008 [cit. 2010-07-5]. Integrace zdravotně postižených do společnosti. Dostupné z: <<http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/referaty-a-soupisy--nejen--pracovniku-vkol/prehled-referatu/clanek/integrace-zdravotne-postizenych-osob-do-spolecnosti/>>.
17. JANKOVSKÝ, Jiří. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*. Praha: Triton, 2006. 173 s. ISBN 80-7254-730-5.
18. JANKOVSKÝ, Jiří; PFEIFFER, Jan; ŠVESTKOVÁ, Olga. *Vybrané kapitoly z uceleného systému rehabilitace*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, 2005. 103 s. ISBN 80-7040-826-X.
19. JIRKŮ, Lucie. [online]. 2007 [cit. 2010-05-10]. Asistent pedagoga versus osobní asistent, aneb kdo je kdo. Dostupné z: <[_www.apoa.cz/media/.../zajimave.../Asistent_pedagoga_a_osobni.pdf](http://www.apoa.cz/media/.../zajimave.../Asistent_pedagoga_a_osobni.pdf) - Podobné>.
20. JŮVA, Vladimír. *Úvod do pedagogiky*. Brno: Paido, 1999. 110 s. ISBN 80-85931-78-8.
21. JŮVA, Vladimír. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. 118 s. ISBN 80-85931-95-8.
22. KOHOUTEK, Rudolf. *Základy pedagogické psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství, 1996. 184 s. ISBN 80-8586-94-X.

23. *Klíče pro život* [online]. [cit. 2010-07-12]. Národní institut dětí a mládeže. Dostupné z: <<http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/participace/pojmy-a-zkratky/pojem-participace>>.
24. *LexisNexis* [online]. 04.02.2010 [cit. 2010-07-25]. Inclusive activities for disabled children. Dostupné z: <<http://www.allbusiness.com/society-social/families-children-family/14039527-1.html>>.
25. LUDÍKOVÁ, Libuše; RENATIÉROVÁ, Marie. *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 290 s. ISBN 80-244-0646-2.
26. MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. Jinočany : HaH, 2001. 147 s. ISBN 80-86022-92-7.
27. MATOUŠEK, Oldřich . *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
28. MULLER, Oldřich. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 289 s. ISBN 80-244-0231-9.
29. *Národní institut dětí a mládeže* [online]. [cit. 2010-08-2]. Klíče pro život. Dostupné z: <<http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot>>.
30. *Národní institut dětí a mládeže* [online]. 2009 [cit. 2010-06-20]. Klíčové faktory ovlivňující inkluzi dětí a mládeže se specifickými vzdělávacími potřebami do zájmového a neformálního vzdělávání. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/registr_detail.php?kod=<= CZ&id=200>.
31. *Národní program rozvoje vzdělávání v ČR, Bílá kniha*. Ústav pro informace ve vzdělání : Tauris, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8.
32. NÁRODNÍ RADA OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM ČR, [online]. 2007 [cit. 2010-06-10]. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. Dostupné z: <<Http://www.nrzp.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim/>>.
33. NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. Praha: Portál, 2000. 159 s. ISBN 80-7367-174-3.

34. PÁVKOVÁ A KOL., Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. vydání 3. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.
35. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Průvodce studiem oboru pedagogika volného času*. Liberec: Technická univerzita Liberec, 2003. 29 s. ISBN 80-7083-757-8.
36. PILAŘ, Jan. *Asociace náhradní výchovy* [online]. 5.10.2009 [cit. 2010-07-25]. Osoby se speciálními vzdělávacími potřebami v podmínkách českého vzdělávacího systému a ve srovnání s evropskými zeměmi. Dostupné z: <<http://www.anv.cz/odborne/126-osoby-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami-v-podminkach-ceskeho-vzdelavaciho-systemu-a-ve-srovnani-s-evropskymi-zememi>>.
37. PILAŘ, Jiří. [online]. [cit. 2010-05-23]. Sociální a školní asistence je nutné rozlišit. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=41&rok=
38. PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2.vyd. Brno: Paido, 2002. 234 s. ISBN 80-7315-120-0
39. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2006. 272 s. ISBN 80-7178-944-5.
40. PRŮCHA, Jan ; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-722-8.
41. ROZSYPALOVÁ, Marie; ČECHOVÁ, Věra; MELLANOVÁ, Alena. *Psychologie a pedagogika*. Praha : Informatorium, 2003. 186 s. ISBN 80-7333-014-8.
42. SCOTT, Rachel. [online]. London: 2010 [cit. 2010-07-1]. The health benefits of play and physical activity for disabled children and young people. Dostupné z: <<http://www.kids.org.uk/information/100428/100623/100836/briefings/>>.
43. SEDLÁKOVÁ, Hana. [online]. [cit. 2010-07-1]. Možnosti integrace dětí v mateřské škole. Dostupné z: <www.dashofer.cz/.../moznosti_integrace_deti_v_materske_skole.pdf?... - Podobné>.
44. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada publishing a.s., 2007. 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3.

45. ŠERÁK, Michal. Zájmové vzdělávání-jiná cesta za znalostmi. *Katedra andragogiky a personálního řízení*. 19, s. 18-20.
46. ŠRÁMKOVÁ, Martina. *Rukověť rodiče malého školáka*. Praha: Albatros, 2005. 115 s. ISBN 80-00-01491-2.
47. TERRIE-LYNN DALEY, [online]. 4.7.1999 [cit. 2010-07-24]. School integration and the disabled child. Dostupné z: <http://www.suite101.com/article.cfm/childrens_disabilities_retired/22255>.
48. TOUŠEK, Zdeněk Klíčové faktory ovlivňující integraci osob se zdravotním postižením v oblasti zájmového a neformálního vzdělávání: s. 1-9.
49. VÁŽANSKÝ, Mojmír; SMÉKAL, Vladimír. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. 176 s. ISBN 80-901737-9-9.
50. VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004. 463 s. ISBN 80-7315-017-9.
51. VOTAVA, Jiří. a kol. *Ucelená rehabilitace osob se zdravotním postižením*. Praha: Karolinum, 2003. 207 s. ISBN 80-246-0708-5.
52. VYHLÁŠKA č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, v platném znění.
53. VYHLÁŠKA č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, v platném znění.
54. VYHLÁŠKA č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, v platném znění.
55. VYHLÁŠKA č.398/09 Sb. o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, v patném znění.
56. ZÁKON č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění.
57. ZÁKON č. 561/2004 Sb., o školském zákoně, v platném znění.
58. ZÁKON č.108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.
59. ZÁKON č.183/2006 Sb. o stavebním zákoně, v platném znění.
60. Zájmové činnosti jako součást výchovy mimo [online]. 2005 [cit. 2010-07-01]. Dostupné z: <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=1885>>.
61. ŽUMÁROVÁ, Monika Některé z možností školy ve využití volného času. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity v Hradci Králové, s. 92-95.

8. Klíčová slova

Zájmové vzdělávání

Volnočasová integrace

Zdravotní postižení

SPU

ADHD

Osobní asistence

Asistent pedagoga

9. Přílohy

První zařízení je školní družina působící ve městě s počtem obyvatelstva 1011, která v současné době integruje žáky s ADHD, SPU a jiné zdravotně postižené žáky podle školského zákona neintegruje.

1. Kolik dětí navštěvuje školské zařízení?

Škola má jedno oddělení školní družiny, kde je zapsaných 52 dětí. V oddělení je maximální počet 30 dětí na 1 vychovatelku, nikdy není ve třídě celkem 52 dětí, část jich chodí odpoledne na kroužky.

2. Kdo je zřizovatelem školského zařízení?

Škola a školní družina je zřizována městem.

3. Jakým způsobem je školské zařízení financováno?

Peníze na provoz školy a školní družiny vedení získává od MŠMT

4. Máte nějaké osobní zkušenosti s dětmi se zdravotním postižením?

„Do školní družiny žádné zdravotně postižené dítě nedochází a za mojí třicetiletou praxi působení k nám dítě s tělesným či mentálním postižením nechodilo. Zkušenosti mám jenom s lehkým zdravotním postižením, když vypomáhám v 5. třídě, do které chodí dva mobilní chlapci zdravotně postižení. Ve třídě je pouze 14 žáků, a proto není potřeba asistenta pedagoga, tato služba je zajišťována chlapcům ze strany učitelů.“

5. Jaký je Váš osobní názor na integraci dětí se zdravotním postižením při zájmových činnostech ve školských zařízeních s intaktními dětmi?

„Integrovat žáky se zdravotním postižením ano, není dobré je vyčleňovat a izolovat od společnosti.“

6. Integrujete děti se zdravotním postižením s intaktními dětmi při zájmových činnostech?

Dotazovaná vedoucí školní družiny odpověděla, že v současné době neintegrují ve školní družině žádného žáka, který by byl vážně zdravotně postižený, do družiny dochází žáci se SPU a ADHD. Družina je v malém městě, kde vychovatelka rodiny zná a žádná z nich postižené dítě nemá, a proto zatím škola nebyla nucena situaci řešit.

7. Co pozitivního by mohla přinést integrace dětí se zdravotním postižením?

„Myslím, že integrace je prospěšná pro obě strany, zdravé děti by se naučily respektovat zdravotně postižené, pomáhat jim, tolerovat a neubližovat“.

8. Integrujete děti se zdravotním postižením v běžném vzdělávání?

Na otázku vedoucí odpověděla, že v současné době chodí do 5. třídy dva chlapci s lehkým zdravotním postižením. Jejich přesnou diagnózu neznala a ani se nesnažila jí zjistit.

9. Probíhala integrace ve školní družině někdy v minulosti?

Během třicetiletého působení vychovatelky žáci s těžkým postižením mentálním či tělesným do družiny nedocházeli. Družina i škola má zkušenosti se žáky SPU a ADHD.

10. Jaký je Váš postoj na integraci do budoucna?

„Pokud by byl zájem ze strany rodičů a přišli by k nám se zdravotně postiženým dítětem, snažili bychom se jim vyhovět a přizpůsobit podmínky v družině. V příštím roce proběhne rekonstrukce družiny, kde bude zajištěn bezbariérový přístup a snad by se vyřešil i osobní asistent“.

11. Jaké jsou překážky ve vašem školském zařízení, které ovlivňují integraci?

Z výpovědi vedoucí školní družiny vyplývá, že ve škole není bezbariérový přístup. Pokud by do školy chodil imobilní žák, musel by se udělat výtah, což je finančně náročné. Budova družiny v přízemí Problém, který vedoucí družiny vidí je velký počet žáků v družině na jednu pracovníci a péče o zdravotně postižené dítě bez osobní asistence je nemožná. Musela by být zajištěna služba osobní asistence. V kompenzačních pomůckách problém není, dají se zakoupit či vypůjčit od neziskových organizací pracujících s dětmi s postižením. Nedostatek peněz nevidí, jako závažný problém, myslí si, že by se peníze dali nějakým způsobem vyřešit.

12. Domníváte se, že možnou bariérou mohou být nedostatečné znalosti pracovníků školských zařízení o dětech se zdravotním postižením, o jejich potřebách, a proto se obávají integrace. Pořádá škola přednášky o dětech se zdravotním postižením?

„Myslím, že v dnešní době je povědomí pedagogických pracovníků i laické veřejnosti o zdravotně postižených lidech a jejich potřebách dobré, hodně informací se dozvědí ve sdělovacích prostředcích. Škola přenášky nepořádá a na přenášky nejezdím.“

13. Navštěvují školské zařízení zákonní zástupci dětí a mají zájem o integraci?

Vedoucí družiny má zkušenosti s tím, že rodiče zájem nemají, protože jsme malé město a rodiny tu nemají postižené děti, aby se dalo mluvit o integraci.

14. Mají zákonní zástupci informace o tom, že jejich děti mohou chodit do školského zařízení s intaktními dětmi? Informujete zákonné zástupce a děti se zdravotním postižením?

Rodiče získávají informace ze sdělovacích prostředků, a pokud se dostanou do situace, kdy mají zdravotně postižením dítě ve školním věku, přijdou se zeptat a v zařízení dostanou informace, ale musí přijít se zeptat sami.

ŠVP

Do školního vzdělávacího programu této družiny jsem neměla možnost nahlédnout, na internetových stránkách školy není a vedoucí družiny ho neměla k dispozici a nevěděla, zda tam mají nějaké informace ohledně integrace dětí se specifickými vzdělávacími potřebami.

Druhé zařízení je školní družina působící ve městě počtem obyvatelstva 6 213, která v současné době integruje žáky s ADHD a SPU a jiné zdravotně postižené žáky podle školského zákona neintegruje.

1. Kolik dětí navštěvuje školské zařízení?

Ve školní družině je celkem zapsáno 131 dětí a družina má 4 oddělení.

2. Kdo je zřizovatelem školského zařízení?

Škola a školní družina je zřizována městem.

3. Jakým způsobem je školské zařízení financováno?

MŠMT a účastníci platí 60 Kč/měsíčně

4. Máte nějaké osobní zkušenosti s dětmi se zdravotním postižením?

„Za svojí dobu působení v družině k nám žádné dítě mentální, ani tělesně postižené dítě nechodilo. Mám osobní zkušenost s imobilní dívkou, která k nám chodila do školy do 4. třídy, která byla na vozíku a při vyučování měla ve třídě postel, v které při vyučování ležela. Do družiny dívka nechodila. Nyní chodí do speciální školy.“

5. Jaký je Váš osobní názor na integraci dětí se zdravotním postižením při zájmových činnostech ve školských zařízeních s intaktními dětmi?

„Integrovat ano, ale musí být k tomu škola i družina personálně, materiálně a architektonicky vybavena. Pokud v družině bude dítě s mentálním, tělesným, kombinovaným postižením lze integrovat jedine s pracovníkem navíc nebo za pomoci osobního asistenta.

6. Integrujete děti se zdravotním postižením s intaktními dětmi při zájmových činnostech?

Do družiny dochází děti se SPU a s ADHD, kdy práce s nimi je časově a psychicky náročná a někdy je to na úkor ostatních dětí, protože pedagogové mají méně času, jinak podle školského zákona žádné jiné dítě škola neintegruje.

7. Co pozitivního by mohla přinést integrace dětí se zdravotním postižením?

„Navázání vzájemného vztahu dětí se zdravotním postižením spolu se zdravými dětmi, které by se učily žít spolu se zdravotně postiženými, pomáhat jim a respektovat.“
Když jsme integrovaly v běžném vzdělávání dívku, o které jsem se zmiňovala, zdravé děti žárlily, že jí věnovaná větší pozornost

8. Integrujete děti se zdravotním postižením v běžném vzdělávání?

Z odpovědi vyplynulo, že v současné době škola integruje žáky se SPU, ADHD, a v minulosti imobilní dívku do 4. třídy. Vychovatelka se domnívá, že škola integruje málo, protože ve městě je speciální škola a rodiče se rozhodnou děti vzdělávat v takové škole.“

9. Probíhala integrace ve školní družině někdy v minulosti?

Do družiny žádné dítě těžce postižené nechodilo, integrace probíhá u dětí se SPU a ADHD.

10. Jaký je Váš postoj na integraci do budoucna?

„Já s integrací a myslím, že i vedení školy souhlasí, záleželo by na typu postižení, nutná pomoc osobního asistenta, v družině by se musely přizpůsobit prostory. Máme dvě malé místnosti, kde jsou úzké zárubně, a invalidní vozík by neprojel.“

11. Jaké jsou překážky ve vašem školském zařízení, které ovlivňují integraci?

Bezbariérovost je ve škole zajištěna pomocí výtahu. Problémem jsou velké kolektivy dětí na jednoho pracovníka, nutnost osobního asistenta v případě zdravotně postiženého dítěte v družině. Problémem je nedostatek financí ve školství na osobního asistenta, který není ve školské legislativě zmíněn, jako pracovník školy. Rodina by si musela osobního asistenta zaplatit. Kompenzační pomůcky by si družina zajistila vypůjčením od speciální školy, která ve městě sídlí. Někdy může problémem i domluva s rodiči.

12. Domníváte se, že možnou bariérou mohou být nedostatečné znalosti pracovníků školských zařízení o dětech se zdravotním postižením, o jejich potřebách, a proto se obávají integrace. Pořádá škola přednášky o dětech s postižením?

„Myslím, že ne, každý pedagogický pracovník má možnost si informace o typech postižení vyhledat v odborné literatuře. Žádné přednášky škola nepořádá a na semináře ohledně dětí se zdravotním postižením nejezdíme.“

13. Navštěvují školské zařízení zákonní zástupci dětí a mají zájem o integraci?

Zkušenosti vedoucí družiny jsou minimální, nemá pocit, že by se rodiče zajímali o integraci ohledně zdravotně postižených.

14. Mají zákonní zástupci informace o tom, že jejich děti mohou chodit do školského zařízení s intaktními dětmi? Informujete zákonné zástupce a děti se zdravotním postižením?

Rodiče pokud mají zájem o integraci, se přijdou do školy zeptat, kde jim budou poskytnuty informace. Škola z vlastní iniciativy rodiče neinformuje.

ŠVP

Ve školním vzdělávacím programu družiny je uvedeno, že podněcují a motivují nejen talentované a nadané žáky, ale i žáky se specifickými vzdělávacími potřebami a respektují individuální schopnosti a dovednosti dětí.

Třetí zařízení je školní družina působící ve městě s počtem obyvatelstva 29 878, která v současné době integruje žáky s ADHD a SPU a jiné zdravotně postižené žáky podle školského zákona neintegruje.

1. Kolik dětí navštěvuje školské zařízení?

Ve školní družině je celkem zapsáno 180 dětí a družina má 6 oddělení.

2. Kdo je zřizovatelem školského zařízení?

Škola a školní družina je zřizována městem.

3. Jakým způsobem je školské zařízení financováno? MŠMT

4. Máte nějaké osobní zkušenosti s dětmi se zdravotním postižením?

„Zkušenosti s tělesným a duševním postižením nemám, pracuji v družině s dětmi se SPU a ADHD.“

5. Jaký je Váš osobní názor na integraci dětí se zdravotním postižením při zájmových činnostech ve školských zařízeních s intaktními dětmi?

„Pokud je integrace možná dle závažnosti postižení, integrovat ano. Já osobně mám kladný postoj k integraci, pracuji ve škole jako asistent logopedie.“

6. Integrujete děti se zdravotním postižením s intaktními dětmi při zájmových činnostech?

Z rozhovoru s vychovatelkou vyplynulo, že do družiny chodí žáci s ADHD a SPU. Vychovatelka chlapce s ADHD motivuje k lepšímu výkonu ve škole, který má negativistický postoj ke vzdělání, hodně komunikuje s rodiči, kteří jsou důležitý v procesu integrace.

7. Co pozitivního by mohla přinést integrace dětí se zdravotním postižením?

„Je nutné tyto děti integrovat, aby intaktní děti si uvědomily hodnotu zdraví. V dnešní moderní společnosti by se děti se zdravotním postižením neměly vyčleňovat z běžného školského systému a společnosti. Integrace má psychologický význam, jak pro zdravotně postižené, tak pro zdravé děti.“

8. Integrujete děti se zdravotním postižením v běžném vzdělávání?

V běžném vzdělávání škola integruje žáky se SPU a ADHD. V minulosti chodila do školy dívka, která měla poruchu chůze a musela chodit o berlích. Maminka zajišťovala funkci osobního asistenta, doprovázela jí do školy a ze školy, do družiny dívka nedocházela.

9. Probíhala integrace ve školní družině někdy v minulosti?

Do družiny žádné mentálně a fyzicky postižené dítě na vozíku nedochodilo, integrace probíhá u dětí se SPU a ADHD.

10. Jaký je Váš postoj na integraci do budoucna?

„Já se integraci nebráním, ale uvědomuji si, že pro družinu by byl problém integraci personálně zvládnout a nevím, jak by se k tomu postavilo vedení, protože ve škole není zajištěn bezbariérový přístup.“

11. Jaké jsou překážky ve vašem školském zařízení, které ovlivňují integraci?

Hlavní překážkou ve škole je bezbariérový přístup, který není zajištěn, žáci s tělesným postižením nemají k dispozici výtah, a tudíž přístup do družiny by byl pro ně problematický. Problémem jsou i peníze na zajištění osobního asistenta a bezbariérovosti. Všechna oddělení družiny jsou kapacitně naplněna a pro integraci dětí s tělesným postižením je potřeba osobního asistenta. Prostory nejsou problémem, oddělení jsou prostorná a záručně jsou daleko od sebe pro invalidní vozík. Kompenzační pomůcky nemají k dispozici, protože zatím je nebylo potřeba.

12. Domníváte se, že možnou bariérou mohou být nedostatečné znalosti pracovníků školských zařízení o dětech se zdravotním postižením, o jejich potřebách, a proto se obávají integrace. Pořádá škola přednášky o dětech s postižením?

„Nevidím to jako bariéru, záleží na každé vychovatelce, aby si sama znalosti o dětech se zdravotním postižením vyhledala, které chodí do družiny. Záleží na přístupu každé vychovatelky u chlapce trpící syndromem ADHD, by se měli snažit hledat a pochopit příčinu jeho chování. Ve škole je k dispozici školní psycholog, s kterým problémy s dětmi konzultujeme. Žádné školení, zaměřující se na integraci dětí se zdravotním postižením škola nerealizovala“

13. Navštěvují školské zařízení zákonní zástupci dětí a mají zájem o integraci?

Zájem ze strany rodičů je nízký, což může být ovlivněné tím, že ve škole není bezbariérový přístup a ve městě jsou dvě školy, které bezbariérový přístup dětem zajišťují.

14. Mají zákonní zástupci informace o tom, že jejich děti mohou chodit do školského zařízení s intaktními dětmi? Informujete zákonné zástupce a děti se zdravotním postižením?

Rodiče informovaní jsou, pokud mají zájem o integraci, přijdou se do školy zeptat. Škola transparentní není, záleží na individuálním přístupu ze strany rodičů.

ŠVP

Ve školním vzdělávacím programu družiny jsou uvedené podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Škola a družina podněcuje a motivuje nejen talentované žáky, ale i zdravotně oslabené nebo postižené žáky se speciálními potřebami.

Čtvrté zařízení je školní družina působící ve městě s počtem obyvatelstva 8 857, která v současné době integruje žáky s ADHD, SPU, žáka se zbytky sluchu a jiné zdravotně postižené žáky podle školského zákona neintegruje.

1. Kolik dětí navštěvuje školské zařízení?

Školní družina má 4 oddělení, kde je zapsáno vždy 30 žáků.

2. Kdo je zřizovatelem školského zařízení?

Škola a školní družina je zřizována městem.

3. Jakým způsobem je školské zařízení financováno?

Platy jsou financovány z MŠMT a provozní náklady školy hradí město.

4. Máte nějaké osobní zkušenosti s dětmi se zdravotním postižením?

„Zkušenosti se zdravotně postiženými žáky mám dostatečné, škola s nimi pracuje a aktivně se zapojuje při integraci především pracuje s žáky s SPU. Škola zajišťuje přednášky pro vychovatelky ve školní družině.“

5. Jaký je Váš osobní názor na integraci dětí se zdravotním postižením při zájmových činnostech ve školských zařízeních s intaktními dětmi?

„Děti se zdravotním postižením je potřeba integrovat do běžného dětského kolektivu a nevyčleňovat je. Pro zdravé děti i postižené je integrace přínosná, zdravotně postižené mají pocit, že nejsou vyčleňováni ze společnosti a osvojují si vzorce chování zdravých dětí.“

6. Integrujete děti se zdravotním postižením s intaktními dětmi při zájmových činnostech?

Družina při zájmových činnostech integruje žáky se SPU, ADHD. Dříve k nám chodil žák se zbytky sluchu, kde s ním vychovatelka cvičila logopedii za pomoci SPC, jiného žáka s tělesným postižením jsme neintegrovali.

7. Co pozitivního by mohla přinést integrace dětí se zdravotním postižením?

„Hlavní myšlenkou celého vedení školy je nevyčleňovat děti se zdravotním postižením od vrstevníků, dát jim stejné šance a možnosti při vzdělávání v běžné škole a zájmovém vzdělávání. Při integraci děti s postižením nejsou separovány od ostatních a jsou součástí běžného kolektivu dětí.“

8. Integrujete děti se zdravotním postižením v běžném vzdělávání?

Nyní škola integruje v běžném vzdělání žáky se SPU a ADHD. Dříve probíhala integrace u chlapce se zbytky sluchu.

9. Probíhala integrace ve školní družině někdy v minulosti?

Žádné tělesně postižené dítě na vozíku do družiny nedocházelo, pouze žáci se SPU a ADHD.

10. Jaký je Váš postoj na integraci do budoucna?

„Já osobně se integraci nebráním, naše celé vedení školy se snaží všem dětem vyjít vstříc a uzpůsobit podmínky ve škole, bezbariérový vstup ve škole by muselo zajistit město.“

11. Jaké jsou překážky ve vašem školském zařízení, které ovlivňují integraci?

Nedostatek financí, jako překážku škola a družina neshledává, peníze na děti se zdravotním postižením dostává od kraje. Kompenzační pomůcky mají v družině zajištěné a v případě potřeby si je vypůjčí nebo zakoupí. Problémem jsou velké kolektivy dětí v družině, když by byl zajištěn menší počet žáků v družině lepší

individuální přístup k dětem s postižením. Problémem je osobní asistent, kterého škola nemá a při integraci dětí s tělesným postižením je nezbytný. Ve škole není bezbariérový přístup, škola se k problému staví pozitivně, v případě potřeby by se bezbariérový přístup zajistil.

12. Domníváte se, že možnou bariérou mohou být nedostatečné znalosti pracovníků školských zařízení o dětech se zdravotním postižením, o jejich potřebách, a proto se obávají integrace. Pořádá škola přednášky o dětech s postižením?

„Nevidím to jako bariéru, zástupkyně ředitele pořádá sezení s vychovatelkami ohledně dětí se zdravotním postižením a SPU. Vychovatelky mají možnost získávat informace a zajistit lepší přístup k dětem s postižením.“

13. Navštěvují školské zařízení zákonní zástupci dětí a mají zájem o integraci?

Rodiče chodí do školy a mají zájem o integraci do běžného vzdělávacího proudu tak do zájmového vzdělávání.

14. Mají zákonní zástupci informace o tom, že jejich děti mohou chodit do školského zařízení s intaktními dětmi? Informujete zákonné zástupce a děti se zdravotním postižením?

Rodiče mají informace a v případě potřeby se přijdou zeptat a škola je informuje. Informace jsou jim podávány na třídních schůzkách a při zápise do 1. třídy. Během praxe vedoucí vychovatelky se škola nesetkala s žákem vážně postiženým, aby se objevily nějaké překážky ohledně integrace.

ŠVP

Ve školním vzdělávacím programu má škola a stanoveno, že vzdělávací nabídka je velmi pestrá a zároveň umožňuje přizpůsobení osobním potřebám a zaměření každého žáka. Škola je tak určena pro všechny žáky bez ohledu na jejich vrozené schopnosti či předpoklady.

Páté zařízení je školní družina působí ve městě s počtem obyvatelstva 23 857, která v současné době integruje žáky s ADHD, SPU, dva imobilní chlapce na vozíčku, dívku s vývojovou dysfázií a dívku s mentální retardací prvního stupně.

1. Kolik dětí navštěvuje školské zařízení?

Školní družina má 7 oddělení, kde je zapsáno 27-30 žáků.

2. Kdo je zřizovatelem školského zařízení?

Škola a školní družina je zřizována městem.

3. Jakým způsobem je školské zařízení financováno?

MŠMT a z krajů

4. Máte nějaké osobní zkušenosti s dětmi se zdravotním postižením?

„Osobní zkušenosti jsme získala ve školní družině, kdy moje oddělení se specializuje na děti s ADHD, práce s nimi je někdy složitá, nechtějí spolupracovat, nedá se s nimi nic dlouho dělat a mám pocit, že je to někdy na úkor ostatních dětí, kdy se jim nemohu tolik věnovat.“

5. Jaký je Váš osobní názor na integraci dětí se zdravotním postižením při zájmových činnostech ve školských zařízeních s intaktními dětmi?

„Integrovat ano, ale je zapotřebí osobního asistenta u některých typů postižení se bez něj ve školní družině neobejdeme.“

6. Integrujete děti se zdravotním postižením s intaktními dětmi při zájmových činnostech?

V současné době družina integruje dívku s vývojovou dysfázií, dívku s mentální retardací prvního stupně a žáky s ADHD, SPU.

7. Co pozitivního by mohla přinést integrace dětí se zdravotním postižením?

„Utváří se lepší vztahy mezi společností a zdravotně postiženými lidmi. Bariéra mezi zdravotně postiženými dětmi a zdravými dětmi je odstraněna. Pro zdravé děti je běžné, že do naší školy chodí i děti s postižením, spolupracují a pomáhají jim a přístup učitelů se také zlepšil.“

8. Integrujete děti se zdravotním postižením v běžném vzdělávání?

Škola v tomto školním roce integrovala dva chlapce na vozíku, dívku s vývojovou dysfázií, dívka s mentální retardací prvního stupně, ADHD, SPU. Ve škole

působí dva asistenti pedagoga, dříve ve škole působil osobní asistent. Škola 10 let působí v projektu „Bezbariérové umístění handicapovaných dětí“ název projektu Stonožka, na základě kterého je ve škole zajištěn bezbariérový přístup do tříd. Škola zřídila 4 specializované třídy na 2. Stupni pro děti se specifickými vývojovými poruchami učení a to v 6., 7., 8. a 9. ročníku.

9. Probíhala integrace ve školní družině někdy v minulosti?

V družině integrace probíhala a probíhá. Škola vytváří podmínky pro integraci žáků s jakýmkoliv zdravotním postižením.

10. Jaký je Váš postoj na integraci do budoucna?

„Myslím si, že pokud se zajistí, aby i školní družina byla bezbariérová a zajistila se pomocí osobního asistenta, tak není problém děti s tělesným či kombinovaným postižením integrovat do družiny.“

11. Jaké jsou překážky ve vašem školském zařízení, které ovlivňují integraci?

Škola má bezbariérový přístup zajištěn pouze do tříd za pomoci výtahu a nájezdů, družina je v 1. patře, kde bezbariérový přístup není. Problémem jsou malé prostory družiny, pro vozíčkáře by byl pohyb v místnosti obtížný. Bariérou je vysoký počet dětí na oddělení a jenom 6 vychovatelek z toho jenom 3 pracují na plný úvazek. V družině nejsou zajištěné bezbariérové toalety a hygienické potřeby pro vozíčkáře a problémem je i nedostatek financí. Kompenzační pomůcky do družiny lze zakoupit.

12. Domníváte se, že možnou bariérou mohou být nedostatečné znalosti pracovníků školských zařízení o dětech se zdravotním postižením, o jejich potřebách, a proto se obávají integrace. Pořádá škola přednášky o dětech s postižením?

„Myslím, že to není bariéra, záleží na individuálním přístupu a ochotě vychovatelek si informace obstarávat. Žádné semináře ohledně zdravotně postižených škola nepořádá.“

13. Navštěvují školské zařízení zákonní zástupci dětí a mají zájem o integraci?

O integraci do školy a družiny rodiče mají zájem. Škola je známá integrací žáků se zdravotním postižením v běžném vzdělávání.

14. Mají zákonný zástupci informace o tom, že jejich děti mohou chodit do školského zařízení s intaktními dětmi? Informujete zákonné zástupce a děti se zdravotním postižením?

Rodiče informace o nabídce a možnostech školy mají, chodí se osobně ptát a škola o svých činnostech včetně o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami informuje na internetových stránkách, v místním deníku a na třídních schůzkách.

ŠVP

Ve školním vzdělávacím programu školy je napsáno, že škola v běžném vzdělávání pracuje s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Na škole pracují pedagogičtí asistenti, kteří mají na starosti lehce mentálně handicapované děti, zajišťují speciální pomůcky a podílejí se na výuce. Škola je částečně bezbariérová, umožňuje i vzdělávání tělesně handicapovaným dětem. Školu navštěvují imobilní žáci i žáci s lehkým mentálním handicapem, kteří jsou integrováni v běžných třídách za pomoci pedagogických asistentů. Ve školním vzdělávacím programu družiny o integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami není nic uvedeno.

Šesté zařízení je školní družina působící ve městě s počtem obyvatelstva 29 878, která v současné době integruje žáky s SPU a chlapce s diabetem mellitus píchající si inzulín.

1. Kolik dětí navštěvuje školské zařízení?

Školní družina má 5 oddělení, kde je zapsáno 30 žáků.

2. Kdo je zřizovatelem školského zařízení?

Škola a školní družina je zřizována městem.

3. Jakým způsobem je školské zařízení financováno?

MŠMT

4. Máte nějaké osobní zkušenosti s dětmi se zdravotním postižením?

„Družinu navštěvovali chlapec se silnou vadou sluchu, dívka se silnou zrakovou vadou a chlapec na vozíku. V rámci mé práce v družině jsem měla možnost se s dětmi se zdravotním postižením setkat.“

5. Jaký je Váš osobní názor na integraci dětí se zdravotním postižením při zájmových činnostech ve školských zařízeních s intaktními dětmi?

„Mám pozitivní vztah k integraci dětí se zdravotním postižením. Integrace je přínosná pro zdravé i postižené děti.“

6. Integrujete děti se zdravotním postižením s intaktními dětmi při zájmových činnostech?

V tomto školním roce chodí do družiny žáci se SPU a chlapec s Diabetem mellitus, který si píchá inzulin, vychovatelka cítí větší zodpovědnost a nesmí zapomenout chlapci píchnout inzulin jinak žádné problémy mezi chlapcem a ostatními dětmi se nevyskytly.

7. Co pozitivního by mohla přinést integrace dětí se zdravotním postižením?

„Je potřeba děti se zdravotním postižením nevyčleňovat a dát jim stejnou šanci se vzdělávat, jako dětem zdravým. Integrace by mohla přinést lepší vzájemné porozumění na straně zdravotně postižených a společnosti. Integrovat podle možností školského zařízení.“

8. Integrujete děti se zdravotním postižením v běžném vzdělávání?

V běžném vzdělávání škola integruje, nemá s ní špatné zkušenosti a ani škole nic v integraci nebrání. Do školy nyní chodí žáci se SPU a chlapec na vozíku, který má svého asistenta pedagoga, jehož úkolem je splňovat i funkci osobního asistenta a pomáhat chlapcovi při zvládnání běžných úkonů. Chlapec do družiny nechodí.

9. Probíhala integrace ve školní družině někdy v minulosti?

Do družiny v minulosti docházela dívka se silnou zrakovou vadou, chlapec se silnou vadou sluchu, který měl Kochleární implantát a chlapec s tělesným postižením na vozíku, který ve 2. třídě přestoupil do Jedličkova ústavu. Z odpovědi vychovatelky bylo zřejmé, že práce vychovatelek byla náročnější, měly větší zodpovědnost za zdravotně postižené děti a méně času na ostatní děti v družině. Většina dětí v družině zdravotně postiženým kamarádům pomáhala.

10. Jaký je Váš postoj na integraci do budoucna?

„Budeme se snažit rodičům i dětem se zdravotním postižením vyhovět. Myslím, že naše škola má hodně předpokladů, aby integraci byla schopna zajistit.“

11. Jaké jsou překážky ve vašem školském zařízení, které ovlivňují integraci?

Bezbariérovost do družiny a školy je zajištěna, ve dveřích nejsou prahy a k pohybu v budově školy slouží výtah. Kompenzačními pomůckami je družina vybavena pro chlapce se sluchovým postižením a pro dívku se zrakovým postižením byly k dispozici speciální hry. Problémem jsou velké kolektivy dětí v družině, na 30 dětí jedna vychovatelka, která by se nemohla dětem s postižením individuálně věnovat a u tělesného postižení vychovatelka nemůže zajišťovat osobní asistenci a to je problém. Při integraci v běžném vzdělávání má učitelka podle vyhlášky nárok na menší počet dětí ve třídě a v družině se kapacita dětí nesnižuje. Další bariérou je, že osobní asistenci nemůže škola zajistit, jako pedagogického pracovníka lze zaplatit a přijmout jenom asistenta pedagoga. Osobního asistenta do družiny si musí zajistit a zaplatit rodiče sami. Podle zákona 108/2006 rodiče dostávají příspěvek na péči o zdravotně postižené dítě, ze kterého mohou platit osobního asistenta, tudíž stát školám na asistenta nepřiplácí. Družina pocítuje také problém v nedostatku financí například na zajištění osobního asistenta.

12. Domníváte se, že možnou bariérou mohou být nedostatečné znalosti pracovníků školských zařízení o dětech se zdravotním postižením, o jejich potřebách, a proto se obávají integrace. Pořádá škola přednášky o dětech s postižením?

„To nepředpokládám za bariéru, v dnešní době jsou děti a lidé se zdravotním postižením součástí společnosti, nejsou izolováni a veřejnost má povědomí a informace. My jezdíme na přednášky, kde se hovoří o různých typech zdravotního postižení a přístupu k těmto dětem ve školách.“

13. Navštěvují školské zařízení zákonní zástupci dětí a mají zájem o integraci?

Rodiče do školy chodí a ptají se nás hned při předpisu do školy, zda jejich dítě se zdravotním postižením může chodit do družiny. Názor vedoucí družiny: „Rodiče mají zájem o integraci, která jim přináší pocit naděje na zlepšení zdravotního stavu a že jejich děti nejsou vyčleňováni a není s nimi zacházeno jako by byly odlišné. Většinou je s rodiči dobrá spolupráce a lze se domluvit na obou stranách.

14. Mají zákonní zástupci informace o tom, že jejich děti mohou chodit do školského zařízení s intaktními dětmi? Informujete zákonné zástupce a děti se zdravotním postižením?

Vedoucí při rozhovoru uvedla, že jsou informovaný, přijdou se zeptat, je to v jejich zájmu. Škola rodiče informuje na třídních schůzkách a vedoucí družiny jim poskytuje potřebné informace.

ŠVP

Družina podněcuje a podporuje nejen talentované žáky, ale i handicapované se specifickými vzdělávacími potřebami. Pracovníci družiny jsou připraveny s nimi adekvátně pracovat.

Druhým souborem pro vyhodnocení výsledků jsou odpovědi vedoucích středisek volného času. Odpovědi jsou vyhodnoceny pro každé zařízení individuálně a na závěr je uveden ŠVP.

Sedmé zařízení je dům dětí a mládeže působící ve městě s počtem obyvatelstva 154 323, který v současné době integruje autisty, ADHD, neslyšící a děti s mentální retardací.

1. Kolik dětí navštěvuje školské zařízení?

Dům dětí a mládeže realizuje 196 kroužků, soutěže a tábory. Na kroužky chodí 2130 dětí.

2. Kdo je zřizovatelem školského zařízení?

Zřizovatelem je Jihočeský kraj – odbor školství.

3. Jakým způsobem je školské zařízení financováno?

Odbor školství – Jihočeský kraj, památkáři Jihočeského kraje, MŠMT, magistrát Odbor životního prostředí, program „Klíče pro život“, peníze z EU

4. Máte nějaké osobní zkušenosti s dětmi se zdravotním postižením?

„Zkušenosti se zdravotně postiženými mám, do zařízení chodí děti s mentální retardací, autisti, ADHD a neslyšící. „

5. Jaký je Váš osobní názor na integraci dětí se zdravotním postižením při zájmových činnostech ve školských zařízeních s intaktními dětmi?

„Integrace ano, pokud má zařízení vhodné podmínky. V našem zařízení je problém, že není bezbariérový přístup do budovy.“

6. Integrujete děti se zdravotním postižením s intaktními dětmi při zájmových činnostech?

Do zařízení dochází žáci se SPU, ADHD, autisti, mentální retardace, neslyšící.

7. Co pozitivního by mohla přinést integrace dětí se zdravotním postižením?

„Děti se zdravotním postižením mají možnost trávit smysluplně volný čas a zapojovat se do společnosti. Osvojují si nové znalosti a dovednosti a navazují vztahy s vrstevníky.“

8. Jaké kroužky DDM dětem se zdravotním postižením nabízí?

Modelářský kroužek, do kterého chodí autisti, děti s mentální retardací ze speciální školy sídlící ve městě. DDM nabízí grafomotorické kurzy pro děti s nesprávným úchopem psacího náčiní, rybářský kroužek pro neslyšící. Doučování z ČJ pro žáky základní školy a střední školy.

9. Probíhala integrace v DDM někdy v minulosti?

Integrace v zařízení probíhala i v minulých školních letech a stále probíhá.

10. Jaký je Váš postoj na integraci do budoucna?

K integraci má zařízení pozitivní vztah, pracovníci zařízení spolupracují i s ostatními institucemi ve městě, které pracují se zdravotně postiženými lidmi. Jednomu zařízení DDM poskytuje prostory pro vystupování.

11. Jaké jsou překážky ve vašem školském zařízení, které ovlivňují integraci?

Vstup do budovy není bezbariérový, jsou zde schody a nejsou vybudovány žádné plošiny. Počty dětí na kroužkách se snižují podle typu postižení na jednoho pracovníka. U některých kroužků a typů postižení je nezbytná osobní asistence. Finance pro zařízení není problém a kompenzační pomůcky pro děti zařízení zajistí.

12. Domníváte se, že možnou bariérou mohou být nedostatečné znalosti pracovníků školských zařízení o dětech se zdravotním postižením, o jejich potřebách, a proto se obávají integrace. Pořádá DDM přednášky o dětech s postižením?

„Myslím si, že dneska má veřejnost i pracovníci v DDM možnosti a informace si doplnit.“

13. Navštěvují školské zařízení zákonní zástupci dětí a mají zájem o integraci?

Rodiče mají zájem, aby jejich děti se ZP využívaly kroužky, které DDM nabízí. Pedagogický pracovníci jsou ochotni pomoci a podat informace účastníkům i zákonným zástupcům a motivují je, aby měli zájem o placené nabízené aktivity.

14. Mají zákonní zástupci informace o tom, že jejich děti mohou chodit do školského zařízení s intaktními dětmi? Informujete zákonné zástupce a děti se zdravotním postižením?

Informace se k veřejnosti dostávají prostřednictvím tisku, internetu a mají možnost si vyzvednout brožuru v DDM anebo ji děti dostanou na ZŠ a SŠ.

Osmé zařízení je dům dětí a mládeže působící ve městě s počtem obyvatelstva 23 872, který v současné době integruje žáky s ADHD, SPU, chlapce s LMD.

1. Kolik dětí navštěvuje školské zařízení?

Celkem 1270 dětí a pracuje zde 8 pedagogických pracovníků a 80 externích pracovníků.

2. Kdo je zřizovatelem školského zařízení?

Zřizovatelem je Jihočeský kraj – odbor školství.

3. Jakým způsobem je školské zařízení financováno?

Na provoz MŠMT, grantová politika ČR, nízké částky z evropských grantů

4. Máte nějaké osobní zkušenosti s dětmi se zdravotním postižením?

„Učila jsem ve škole žáky se SPU a ADHD a dělala jsem logopedii ve škole a byla jsem poradkyní pro rodiče.“

5. Jaký je Váš osobní názor na integraci dětí se zdravotním postižením při zájmových činnostech ve školských zařízeních s intaktními dětmi?

„Integrace dětí se zdravotním postižením ano, ale musí být zajištěn odborný dohled, osobní asistent v případě potřeby jinak je integrace na úkor ostatních dětí.“

6. Integrujete děti se zdravotním postižením s intaktními dětmi při zájmových činnostech

Do DDM dochází děti se SPU, ADHD chlapec s LMD, u kterého byl problém začlenit se do kolektivu, byl nedůvěřivý k ostatním dětem.

7. Co pozitivního by mohla přinést integrace dětí se zdravotním postižením?

„Vzájemná tolerance, pomoc a pochopení u zdravých a zdravotně postižených dětí.“

8. Jaké kroužky DDM dětem se zdravotním postižením nabízí?

Zařízení pořádá spontánní činnosti, výlety, exkurze a kroužky, do kterých se mohou zapojit děti se zdravotním postižením. Většinou funkci osobního asistenta na výletech nebo kroužkách plní rodiče.

9. Probíhala integrace v DDM někdy v minulosti?

DDM se integraci v minulosti nebránilo a snažilo se dle potřeb dětí a jejich rodičů všem vyhovět.

10. Jaký je Váš postoj na integraci do budoucna?

Vedení a pracovníci jsou názoru, že je potřeba všem zdravotně postiženým zajistit rovný přístup při zájmovém vzdělávání. Integraci ovlivňuje komunikace mezi rodičem, zdravotně postiženým účastníkem a vedoucím kroužku. V zájmu zařízení je vyjít všem stranám vstříc.

11. Jaké jsou překážky ve vašem školském zařízení, které ovlivňují integraci?

Hlavním problémem je, že DDM není bezbariérový, má prostory v přízemí a v 1. patře, kam se vozičkáři nedostanou, výhodou je, že v přízemí jsou bezbariérová sociální zařízení. Další bariérou je nedostatek financí, zajištění bezbariérového vstupu do 1. patra je finančně náročné. Osobního asistenta by v případě potřeby vedoucí DDM zajistila, zatím je o tuto službu nikdo nepožádal, někdy rodiče sami plní funkci osobního

asistenta. Velké kolektivy nejsou problém, počet dětí na kroužkách se individuálně snižuje, podle potřeb vedoucího. Kompenzační pomůcky lze v případě potřeby zakoupit.

12. Domníváte se, že možnou bariérou mohou být nedostatečné znalosti pracovníků školských zařízení o dětech se zdravotním postižením, o jejich potřebách, a proto se obávají integrace. Pořádá DDM přednášky o dětech s postižením?

„Myslím si, že v dnešní době lidé se ZP nejsou izolováni, existuje hodně možností, informačních zdrojů, literatury, internet, media. Žádné semináře nepořádáme, záleží na každém pedagogovi individuálně, jak získá informace.“

13. Navštěvují školské zařízení zákonní zástupci dětí a mají zájem o integraci?

Rodiče a děti s postižením mají zájem, aby chodily do zájmového vzdělávání spolu s intaktními dětmi.

14. Mají zákonní zástupci informace o tom, že jejich děti mohou chodit do školského zařízení s intaktními dětmi? Informujete zákonné zástupce a děti se zdravotním postižením?

„Ano, informace jsou uveřejněné na internetu, pořádáme dny otevřených dveří pro rodiče, možnost osobního kontaktu s rodiči.“

